

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΕΚΑΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Αθήνα, 22 και 23 Απριλίου 2015
Αμφιθέατρο «Ι. Δρακόπουλος»
Κεντρικό κτίριο Πανεπιστημίου Αθηνών
Πανεπιστημίου 30

ΑΘΗΝΑ 2015

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

ΔΕΚΑΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ, Χ:

**ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ**

Αθήνα, 22 και 23 Απριλίου 2015
Αμφιθέατρο «Ι. Δρακόπουλος»
Κεντρικό κτίριο Πανεπιστημίου Αθηνών
Πανεπιστημίου 30

ΑΘΗΝΑ 2015

ΔΕΚΑΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ, Χ:

**ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**

**NATIONAL AND KAPODISTRIAN UNIVERSITY OF ATHENS
FACULTY OF HISTORY AND ARCHAEOLOGY
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY AND HISTORY OF ART**

TENTH ARCHAEOLOGICAL SYMPOSIUM

FIELDWORK AND RESEARCH, X:

**THE WORK OF THE DEPARTMENT
OF ARCHAEOLOGY AND HISTORY OF ART**

PROGRAMME AND ABSTRACTS

Athens, April 22 and 23, 2015

“I. Drakopoulos” Amphitheatre
Central building of the University of Athens
30, Panepistimiou Str.

ATHENS 2015

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΕΚΑΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ, Χ:

ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ**

Αθήνα, 22 και 23 Απριλίου, 2015

Αμφιθέατρο «Ι. Δρακόπουλος»
Κεντρικό κτίριο Πανεπιστημίου Αθηνών
Πανεπιστημίου 30

Επιμέλεια προγράμματος και τεύχους:

Μ. Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου
Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη
Ε. Μαυρομιχάλη

Εξώφυλλο και αφίσα του Συμποσίου:
Μ. Μούλιου, Ν. Μπάκα

Οι περιλήψεις των ανακοινώσεων δημοσιεύονται όπως παραδόθηκαν από τους συγγραφείς. Τηρείται η αλφαβητική σειρά κατά το ελληνικό αλφάβητο.

Συνεργάτες μελών του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης

* Μεταπτυχιακοί φοιτητές και υποψήφιοι διδάκτορες

«Καφές για καλό σκοπό».

Ο καφές στα διαλείμματα του Συμποσίου θα διατίθεται από την εθελοντική κίνηση «ΜΙΤΟΣ» (<http://mitos.org.gr/>).

Τα έσοδα θα χρηματοδοτήσουν δράσεις κοινωνικής αλληλεγγύης.

Programme and fascicule edited by:

M. Constantoudaki-Kitromilides
G. Kourtessi-Philippakis
E. Mavromichali

Front cover and poster of the Symposium:
M. Mouliou, N. Baka

N. B.: The Abstracts of papers are published in the form they were delivered by the respective authors, in an alphabetic sequence.

Scholars collaborating with members of the Department of Archaeology and History of Art

* Post-graduate students and Ph.D. candidates

“Coffee for a good purpose”.

Coffee during intervals of the Symposium will be provided by the voluntary movement “MITOS” (<http://mitos.org.gr/>).

Proceeds will finance activities of social solidarity.

PROLOGUE

This year the biennial colloquium presenting current research by our Department celebrates its tenth anniversary. It has weathered all storms, notably the financial plights of Greek universities, to become an institution that is still going strong.

Its aim is threefold. First and foremost, the colloquium offers a perspective of current research by members of the Department and graduate students to colleagues and the general public. In this respect, given the wide range of interests of staff and students, members of the Department have an opportunity to hear about each other's work. The colloquium also offers a lesson in methodology to students, both undergraduates and graduates, who are always keen to attend.

We are confident that our colloquium will continue to thrive, presenting to the community current research in our fields conducted in this University against all odds and despite hard times, which we hope will be overcome in the not too distant future.

The organizing committee

Prof. Panos Valavanis, Director of the Department
of Archaeology and History of Art

Prof. Maria Constantoudaki-Kitromilides

Assoc. Prof. Georgia Kourtessi-Philippakis

Assist. Prof. Efthimia Mavromichali

Lecturer Maria Mouliou

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το φετινό συμπόσιο για την παρουσίαση του ερευνητικού έργου του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης είναι το 10^ο στη σειρά, λαμβάνοντας έτσι επετειακό χαρακτήρα. Το στοιχείο αυτό δείχνει ότι η συγκεκριμένη εκδήλωση έχει γίνει θεσμός, που παρά τις δυσκολίες και τα οικονομικά προβλήματα των Πανεπιστημίων, εξακολουθεί να παραμένει σφριγηλός.

Το συμπόσιο του Τομέα έχει τριπλό χαρακτήρα. Κατ' αρχάς έχει στόχο την παρουσίαση στο επιστημονικό αλλά και στο ευρύτερο κοινό τού ερευνητικού έργου των μελών ΔΕΠ και πολλών μεταπτυχιακών φοιτητών. Κατόπιν, επιτυγχάνει την αλληλοενημέρωση των μελών του Τομέα για το έργο που επιτελούν οι συνάδελφοι· αυτό δεν είναι αυτονόητο, λόγω του τεράστιου εύρους των γνωστικών αντικειμένων που υπηρετούνται. Τέλος, αποτελεί σπουδαίο διδακτικό εργαλείο μεθοδολογίας για τους φοιτητές μας, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς, οι οποίοι το παρακολουθούν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Ευελπιστούμε στη σταθερή και απρόσκοπτη συνέχεια του θεσμού που προβάλλει ένα μέρος του ερευνητικού έργου του Πανεπιστημίου, ενός έργου, το οποίο συνήθως γίνεται εις πείσμα των καιρών, με αφοσίωση και με συνεχείς υπερβάσεις από όλους μας.

Η οργανωτική επιτροπή

Καθηγ. Πάνος Βαλαβάνης, Διευθυντής του Τομέα Αρχαιολογίας
και Ιστορίας της Τέχνης

Καθηγ. Μαρία Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου

Αναπλ. καθηγ. Γεωργία Κουρτέση-Φιλιππάκη

Επίκ. καθηγ. Ευθυμία Μαυρομιχάλη

Λέκτ. Μαρία Μούλιου

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

PROGRAMME OF THE SYMPOSIUM

Πρωινή συνεδρία
ΟΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ:
ΑΠΟ ΤΟ «ΔΙΟΓΕΝΕΙΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ» ΣΤΟ ΠΛΑΣΙ ΜΑΡΑΘΩΝΑ

Προεδρία: Β. Κ. Λαμπρινουδάκης, Α. Καραλή

9.00'-9.15': Έναρξη του Συμποσίου. Χαιρετισμοί:

Καθ. Κ. Μπουραζέλης, Αναπληρωτής Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών

Καθ. Ε. Καραμαλέγκου, Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής

Καθ. Α. Παπαδία-Λάλα, Πρόεδρος του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας

9.15'-9.30': Ε. Πέππα Παπαϊωάννου, Εισαγωγή για την ανασκαφή στο Διογέneιο.

9.30'-9.45': Σ. Λεκάκης[#], Π. Τριανταφυλλόπουλος[#], Οι επιγραφές από το «Διογέneιο Γυμνάσιο».

9.45'-10.00': Κ. Τζαβελοπούλου[#], Η κεραμική της Αρχαιότητας από το «Διογέneιο Γυμνάσιο» στην Αθήνα (2009-2014): Προκαταρκτικές παρατηρήσεις και συνολική αποτίμηση.

10.00'-10.15': Ν. Μεγαλομμάτη*, Η εφυσλωμένη κεραμική από την ανασκαφή του «Διογενείου Γυμνασίου» στην Αθήνα (11^{ος} - 18^{ος} αι.).

10.15'-10.30': Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, Εισαγωγή για την ανασκαφή στο Πλάσι Μαραθώνα.

10.30'-10.45': Γ. Παπαδάτος, Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, Γ. Βαβουρανάκης, Π. Βαλαβάνης, Η πανεπιστημιακή ανασκαφή στο Πλάσι Μαραθώνα.

10.45'-11.00': Β. Κ. Λαμπρινουδάκης, Πρόσφατα ευρήματα στο ιερό και την πόλη της Επιδαύρου.

11.00'-11.15': Συζήτηση.

11.15'-11.30': Διάλειμμα

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

Προεδρία: Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, Α. Χασιακού

11.30'-11.45': Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη, Από τη Θάσο στο Δισπηλιό. Το σεμινάριο «Οι λιθοτεχνίες και οστεοτεχνίες της Νεολιθικής εποχής στη βόρεια Ελλάδα», ΕΚΠΑ & EfA (18-28/9/2013).

11.45'- 12.00': Ι. Σπηλιωτακοπούλου*, Λιθοτεχνίες της Πρώιμης εποχής του Χαλκού από την Αττική: η περίπτωση της Μερέντας.

12.00' - 12.15': Γ. Βαβουρανάκης, Ν. Μιχαηλίδης[#], Χ. Γιαρλέλης[#], Η θόλωση του Πρωτομινωικού-Μεσομινωικού τάφου Β στο Απεσωκάρι Μεσαράς: Αρχαιολογικές, αρχιτεκτονικές και στατικές παρατηρήσεις.

12.15'-12.30': Γ. Παπαδάτος, Οι ανασκαφές του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Ανατολή Ιεράπετρας.

12.30'-12.45': Α. Πλάτων, Ιερή πορνεία στη μινωική Κρήτη; Αγγίζοντας ένα θέμα «ταμπού» υπό το φως μίας νέας, τολμηρής (:), ερμηνείας ανασκαφικών ευρημάτων από τη Ζάκρο.

12.45' - 13.00' : Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, Η έρευνα στον Μυκηναϊκό οικισμό στους Λαζάρηδες Αίγινας.

12.45' - 13.00' : Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα, Ε. Σαλαβούρα[#], Β.

Βλαχοδημητροπούλου[#], Η έρευνα στον Μυκηναϊκό οικισμό στους Λαζάρηδες Αίγινας.

13.00' - 13.15' : Κ. Κοπανιάς, Οι θρύλοι για τον Πιγιαμαράντου και η δημιουργία ενός ομηρικού ήρωα.

13.15' - 13.30' : Συζήτηση

13.30' : Ξενάγηση στην έκθεση έργων τέχνης από τη Συλλογή Νεότερης Τέχνης του Μουσείου Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Απογευματινή συνεδρία

ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ – ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

Προεδρία : Γ. Κοκκορού- Αλευρά, Ν. Κούρου

17.00' - 17.15' : Ν. Κούρου, Τήνος: το νεκροταφείο στη θέση «Βαρδαλάκος».

17.15' - 17.30' : Α. Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα, Παλαιόπολη Άνδρου. Η ανασκαφή της αγοράς της αρχαίας Άνδρου.

17.30' - 17.45' : Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά, Το αρχαίο θέατρο της Καρθαίας στην Κέα. Ζητήματα χρονολόγησης.

17.45' - 18.00' : Σ. Ε. Κατάκης, Β. Νικολόπουλος[#], Η ανασκαφή στον αρχαιολογικό χώρο του λεγομένου «Ρωμαϊκού Βαλανείου» στην Ραφήνα το 2013 και το 2014.

18.00' - 18.15' : Συζήτηση.

18.15' - 18.30' : Διάλειμμα

ΣΤΡΟΓΓΥΛΗ ΤΡΑΠΕΖΑ : ΥΛΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ

18.30' - 18.40' : Γ. Βαβουρανάκης, Εισαγωγή στην έννοια της υλικότητας.

18.40' - 18.50' : Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη, «Βίος και πολιτεία» ενός πυρήνα μηλιακού οψιανού: από το υλικό στην υλικότητα.

18.50' - 19.00' : Γ. Βαβουρανάκης, Άνθρωποι, πράγματα και φύση στη μινωική Κρήτη: Ενδεικτικά παραδείγματα για μία τριγωνική σχέση.

19.00' - 19.10' : Δ. Πλάντζος, «Μη με άνοιγε»: η υλικότητα του σφραγίζει στον ελληνορωμαϊκό κόσμο.

19.10' - 19.20' : Π. Πετρίδης, Από την «ύλη» στο «λόγο» με οδηγό την πρωτοβυζαντινή κεραμική.

19.20' - 19.30' : Μ. Μούλιου, «Το μουσείο σαν το σπίτι μου»: η υλικότητα των αρχαιολογικών αντικειμένων και οι προσωπικές εμπειρίες των επισκεπτών στο μουσείο.

19.30' - 19.45' : Συζήτηση

19.45' - 20.00' : Προβολή του ντοκυμαντέρ : Αθήνα-Παρίσι-Μαδρίτη: στα ίχνη του Homo antecessor. Παλαιολιθικές αρχαιότητες και ταυτότητες στην Ευρώπη του σήμερα.

Πρωινή συνεδρία
ΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ - ΜΕΛΕΤΕΣ

Προεδρία: Α. Λαιμού, Ό. Παλαγγιά

9.00'-9.15': Α. Καραλή, Φ. Μαυρίδης#, Ε. Πέππα Παπαϊωάννου, Σύμβολα και λατρεία στο Σπήλαιο Λεοντάρι.

9.15'-9.30': Μ. Πετράκης*, Οβελοί από το ιερό του Διός στην Πάρνηθα.

9.30'-9.45': Β. Σκαράκη*, Οι σφραγιδόλιθοι από το ιερό της Άρτεμης στη Βραυρώνα.

9.45'-10.00': Ε. Κεφαλίδου, Ξένοι σε μια ξένη χώρα: δύο χαράγματα από την αρχαία Θέρμη (Ανω Τούμπα Θεσσαλονίκης).

10.00'-10.15': Συζήτηση

10.15'-10.30': Διάλειμμα

Προεδρία: Ε. Παπουτσάκη-Σερμπέτη, Π. Βαλαβάνης

10.30'-10.45': Ό. Παλαγγιά, Η Αθηνά του Ομίλου Sorgente της Ρώμης: ένα αετωματικό άγαλμα από την Αθήνα.

10.45'-11.00': Ε. Πέππα-Παπαϊωάννου, Κοροπλαστικά έργα από τις Συλλογές του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Τύποι θεατρικοί, ρεαλιστικοί και γελοιογραφικοί.

11.00'-11.15': Χ. Κανελλόπουλος, Ο ναός του Ασκληπιού στη Λισσό.

11.15'-11.30': Α. Σ. Σφυρόερα#, Η ηπατική αναγέννηση στην αρχαία ιατρική: η μαρτυρία των γραμματειακών πηγών και της εικονογραφίας.

11.30'-11.45': Π. Βαλαβάνης, Τα πανελλήνια ιερά και η πανελλήνια συνείδηση στην αρχαία Ελλάδα.

11.45'-12.00': Συζήτηση

12.00'- 12.15': Διάλειμμα

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

Προεδρία: Ν. Γκιολές, Ε. Δεληγιάννη-Δωρή

12.15'-12.30': Π. Πετρίδης, Το Πανεπιστήμιο Αθηνών στη Θάσο (2007-2014): ένας απολογισμός.

12.30'-12.45': Β. Π. Κλώτσα*, Στοιχεία από την επαγγελματική ζωή και εργασία του βυζαντινού ξυλογλύπτη με βάση γραπτές πηγές και σωζόμενα έργα.

12.45'-13.00': Μ. Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου, Βυζαντινά και βενετικά μνημεία του νομού Λασιθίου: Τεκμήρια για τη ζωγραφική, τη γλυπτική και την κοινωνία στην ανατολική Κρήτη κατά τη βενετική περίοδο.

13.00'-13.15': Γ. Πάλλης, Μεταβυζαντινά χαράγματα στο καθολικό της μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στον Υμηττό.

13.15'-13.30': Ν. Μεγαλομμάτη*, Δύο μεταβυζαντινά μοναστηριακά συγκροτήματα με εγκαταστάσεις αγροτικής οικονομίας στη Σαϊδόνα της Μεσσηνιακής Μάνης.

13.30'-13.45': Συζήτηση

Απογευματινή συνεδρία

ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΕΣ, ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Προεδρία : Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά, Γ. Χατζηνικολάου

16.30'-16.45' : Δ. Πλάντζος, Πώς οι (τοπικές) κοινωνίες θυμούνται: Αυτοσχέδιες αρχαιολογίες από την άκρη της νεωτερικότητας.

16.45'-17.00' : Μ. Μούλιου, Τα μουσεία, οι αξίες τους και οι πολίτες: μελετώντας απόψεις και συμπεριφορές στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

17.00'-17.15' : Σ. Φραγκουλοπούλου*, Περί «Μουσείων Πόλεων».

17.15'-17.30' : Σ. Λεκάκης#, “Δι’ αυτά πολεμήσαμεν”. Ανασκάπτοντας τη γη της Ιωνίας, 1919-1922.

17.30'-17.45' : Συζήτηση

17.45'-18.00' : Διάλειμμα

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

Προεδρία : Ν. Ζίας, Ό. Μεντζαφού

18.00'-18.15' : Ι. Ασημακοπούλου*, Μεταξύ Ουρανού και Γης: Δύο ιταλικά σχέδια του 16ου αιώνα στο Λούβρο, ανάλυση, ερμηνεία και απόδοση.

18.15'-18.30' : Κ. Ντακόλια*, Τα Ρωσικά Μπαλέτα του Sergei Diaghilev. Μια νέα επίδραση στα σχέδια των Καρνατίδων του Amedeo Modigliani.

18.30'-18.45' : Γ. Σ. Κορρές, Η αλληλογραφία μεταξύ του Ερνέστου Τσίλλερ και του Θεόφιλου Χάνσεν.

18.45'-19.00' : Κ. Χανδρά*, Μια διαφιλονικούμενη προτομή για τον Δομήνικο Θεοτοκόπουλο.

19.00'-19.15' : Ε. Μαυρομιχάλη, Η ζωγραφική της Σόνιας Καλογεροπούλου: μια πρώτη προσέγγιση.

19.15'-19.30' : Δ. Παυλόπουλος, Α. Τάσσος - Φώτης Ζαχαρίου: Το χρονικό μιας ασκίαστης φιλίας.

19.30'-19.45' : Συζήτηση. Κλείσιμο του Συμποσίου.

20.00' : Μουσικός επίλογος: Αποσπάσματα αρχαίας ελληνικής μουσικής, παρουσιασμένα από τον επίκ. καθηγητή του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Στέλιο Ψαρουδάκη.

Wednesday, April 22, 2015

Morning session
UNIVERSITY EXCAVATIONS: FROM “DIOGENEION GYMNASIUM”
TO PLASSI, MARATHON

Chair: V. K. Lambrinoudakis, L. Karali

9.00’-9.15’: Opening of the Symposium. Welcoming remarks:

Prof. K. Bourazelis, Vice Rector of the University of Athens

Prof. E. Karamalengou, Dean of the School of Philosophy

Prof. A. Papadia-Lala, President of the Faculty of History and Archaeology

9.15’-9.30’: **E. Peppa Papaioannou**, An introduction to the excavation at Diogeneion.

9.30’-9.45’: **S. Lekakis[#], P. Triantafyllopoulos[#]**, The inscriptions from the “Diogeneion Gymnasium”.

9.45’-10.00’: **K. Tzavelopoulou**, The Ancient Pottery from the ‘Diogeneio Gymnasium’ in Athens (2009-2014): Preliminary Remarks and Overall Assessment.

10.00’-10.15’: **N. Megalommati^{*}**, The glazed pottery from the “Diogeneion Gymnasium” excavation in Athens (11th-18th c.).

10.15’-10.30’: **N. Polychronakou-Sgouritsa**, An introduction to the excavation at Marathon-Plassi.

10.30’-10.45’: **Y. Papadatos, N. Polychronakou-Sgouritsa, G. Vavouranakis, P. Valavanis**, The University of Athens excavation at Marathon-Plassi.

10.45’-11.00’: **V. K. Lambrinoudakis**, Recent finds in the sanctuary and the city of Epidauros.

11.00’-11.15’: Discussion

11.15’- 11.30’: Coffee-break

PREHISTORIC ARCHAEOLOGY

Chair: N. Polychronakou- Sgouritsa, A. Chassiakou

11.30’-11.45’: **G. Kourtessi-Philippakis**, De Thasos à Dispilio. Le séminaire de formation doctorale « Les industries lithiques et osseuses du Néolithique de la Grèce du Nord », Université d’Athènes et EfA, 18-28 Septembre 2013.

11.45’-12.00’: **I. Spiliotakopoulou^{*}**, Bronze Age lithic assemblages from Attica: a case-study from Merenta.

12.00’-12.15’: **G. Vavouranakis, N. Michaelides[#], Ch. Giarlelis[#]**, The vaulting of the Early-Middle Minoan tomb B at Apesokari, Mesara: Archaeological, architectural and statics observations.

12.15’-12.30’: **Y. Papadatos**, The excavation of the University of Athens in Anatoli, Ierapetra.

12.30’-12.45’: **L. Platon**, Sacred Prostitution in Minoan Crete? Touching a topic under “taboo” on the light of a new daring (?) interpretation of excavation finds from Zakros.

12.45’-13.00’: **N. Polychronakou-Sgouritsa, E. Salavoura[#], V. Vlachodimitropoulou[#]**, The research of the Mycenaean settlement at Lazarides on Aigina.

13.00'-13.15': K. Kopanias, The Legends about Piyamaradu and the Creation of a Homeric Hero.

13.15'-13.30': Discussion.

13.30': Guided tour to the Exhibition with works of art from the Collection of Modern Art of the Museum of Archaeology and History of Art of the University of Athens.

Afternoon session

CLASSICAL ARCHAEOLOGY

Chair: G. Kokkorou-Alevra, N. Kourou

17.00'-17.15': N. Kourou, Tenos: The cemetery at the site "Vardalakos".

17.15'-17.30': L. Palaiokrassa-Kopitsa, Palaiopolis at Andros. The excavation of the Agora of ancient Andros.

17.30'-17.45': E. Simantoni-Bournia, The ancient theatre of Karthaia on Keos.
Dating issues.

17.45'-18.00': S. E. Katakis, V. Nikolopoulos[#], The excavation at the alleged "Roman Bath" in Raphena during 2013 and 2014.

18.00'-18.15': Discussion

18.15'-18.30': Coffee break

ROUND TABLE: MATERIALITY AND ARCHAEOLOGY

18.30'-18.40': G. Vavouranakis, Introduction to the concept of materiality.

18.40'-18.50': G. Kourtessi-Philippakis, "The Life and times" of a melian obsidian core: from the matter to materiality.

18.50'-19.00': G.Vavouranakis, People, things and nature in Minoan Crete: indicative examples of a triangular relation.

19.00'-19.10': D. Plantzos, "Do not violate me": the materiality of sealing in the Greco-Roman world.

19.10'-19.20': P. Petridis, From "matter" to "word" guided by Early Byzantine Pottery.

19.20'-19.30': M. Mouliou, "The museum as my home": archaeological objects and the museum visitors' encounters with the materiality of things.

19.30'-19.45': Discussion

19.45'-20.00': Documentary video: Athens-Paris-Madrid. On the path of Homo antecessor. Palaeolithic Antiquities and Identities in nowadays Europe.

Thursday, April 23, 2015

Morning session

CLASSICAL ARCHAEOLOGY - STUDIES

Chair: A. Lemou, O. Palagia

9.00'-9. 15': L. Karali, F. Mavridis[#], E. Peppa Papaioannou, Symbols and Cult at Leontari cave.

9.15'-9.30': M. Petrakis*, Obeloi from the sanctuary of Zeus on Mt. Parnes.

9.30'-9.45': V. Skaraki*, The seals from the Sanctuary of Artemis at Brauron.

9. 45'-10.00': E. Kefalidou, Strangers in a Strange Land: Two Graffiti from Ancient Thermi (Ano Toumba, Thessaloniki).

10.00'-10.15': Discussion

10.15'-10.30': Coffee break

Chair: E. Papoutsaki-Serbeti, P. Valavanis

10.30'-10.45': O. Palagia, The Athena of the Sorgente Group in Rome: a pedimental statue from Athens.

10.45'-11.00': E. Peppa-Papaioannou, Coroplastic works of art from the collections of the National Archaeological Museum. Actors, realistic, grotesque and caricature types.

11.00'-11.15': Ch. Kanellopoulos, The temple of Asclepios in Lissos.

11.15'-11.30': A. S. Sfyroera[#], Liver regeneration in ancient Greek medicine: A review of testimonies and iconography.

11.30'-11.45': P. Valavanis, Panhellenic Sanctuaries and Panhellenic Conscience in Ancient Greece.

11.45'-12.00': Discussion

12.00'-12.15': Coffee break

BYZANTINE ARCHAEOLOGY

Chair: N. Gkioles, E. Deligianni-Doris

12.15'-12.30': P. Petridis, The university of Athens at Thasos (the 2007-2014 campaigns): a review.

12.30'-12.45': V. P. Klotsa*, Elements concerning the professional life and work of the Byzantine wood-carver on the basis of written sources and surviving works.

12.45'-13.00': M. Constantoudaki-Kitromilides, Byzantine and Venetian Monuments of the Lassithi Province: Evidence for Painting, Sculpture, and Social Reality in Eastern Crete during the Venetian Period.

13.00'-13.15': G. Pallis, Post-Byzantine graffiti at the katholikon of Agios Ioannis Theologos Monastery, Mt. Hymettus.

13.15'-13.30': N. Megalommati*, Two post-Byzantine monastic complexes with rural economy facilities at Saidona of Messinian Mani.

13.30'-13.45': Discussion

Afternoon session

ANTIQUITIES, MUSEUMS, AND SOCIETY

Chair: **E. Simantoni-Bournia, T. Hadjinicolaou**

- 16.30'-16.45': D. Plantzos**, How (local) societies remember: Improvised archaeologies from the edge of modernity.
- 16.45'-17.00': M. Mouliou**, Museums, their values and the citizens: in search of different views and attitudes in contemporary Greek society.
- 17.00'-17.15': S. Fragouloupoulou***, "City museums".
- 17.15'-17.30': S. Lekakis#**, "For these we fought". Digging the land of Ionia, 1919-1922.
- 17.30'-17.45'**: Discussion
- 17.45'-18.00'**: Coffee break

HISTORY OF ART

Chair: **N. Zias, O. Mentzafou**

- 18.00'-18.15': I. Assimakopoulou***, Between Earth and Sky: Two 16th century Italian drawings in the Louvre: analysis, interpretation and attribution.
- 18.15'-18.30': K. Ntakolia***, Sergei Diaghilev's Russian Ballets: A new influence on Amedeo Modigliani's Caryatides drawings.
- 18.30'-18.45': G. S. Korres**, The Correspondence between Ernst Ziller and Theophil Hansen.
- 18.45'-19.00': K. Chandra***, A controversial bust for Domenikos Theotokopoulos.
- 19.00'-19.15': E. Mavromichali**, Sonia Kalogeropoulou's painting work: a first approach.
- 19.15'-19.30': D. Pavlopoulos**, A. Tassos - Fotis Zachariou: The chronicle of an unshaded friendship.
- 19.30'-19.45'**: Discussion. Closing of the Symposium.
- 20.00'**: Musical epilogue. Excerpts from ancient Greek music presented by Assist. Prof. of the Department of Musical Studies of the University of Athens Mr. Stelios Psaroudakis.

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ

ABSTRACTS OF PAPERS

IANTHI ASSIMAKOPOULOU*

**Between Earth and Sky: Two 16th century Italian drawings in the Louvre:
analysis, interpretation and attribution**

Among the Louvre's holdings of drawings by sixteenth-century Italian artists, two drawings of very high quality have puzzled a number of scholars. The two outsize sheets (0,46 x 0,76 cm) depict *Horatius Cocles defending the Pons Subicius* and *the Sacrificial death of Marcus Curtius*. Since the opening of the discussion in 1985, the drawings have been attributed to different artists, mainly Florentines, on stylistic grounds. Nevertheless, their complicated iconography, with figures extraneous to the main theme being interpolated at the upper part of the drawings, has not been taken into account. This paper suggests that we may attribute the Louvre drawings to the Venetian painter Battista Franco taking notice of their complicated iconography combining historical events with mythological scenes. These works could be Franco's contribution to the decoration of an important event in the Medici court.

**Μεταξύ Ουρανού και Γης: Δύο ιταλικά σχέδια του 16ου αιώνα στο Λούβρο,
ανάλυση, ερμηνεία και απόδοση**

Δύο υψηλής ποιότητας σχέδια Ιταλών καλλιτεχνών του 16ου αιώνα που φυλάσσονται στο Λούβρο έχουν απασχολήσει αρκετούς ερευνητές. Στο πρώτο απεικονίζεται ο Horatius Cocles να υπερασπίζεται την Σουμπλικία Γέφυρα στον Τίβερη έναντι των επιτιθεμένων Ετρούσκων και στο δεύτερο ο τελετουργικός θάνατος του Martus Curtius. Από το 1985, τα σχέδια έχουν αποδοθεί σε Φλωρεντινούς ως επί το πλείστον καλλιτέχνες με βάση στυλιστικά κριτήρια. Δεν έχει, ωστόσο, επισημανθεί η περίπλοκη εικονογραφία και των δύο αυτών σχεδίων, καθώς στο άνω μέρος εμφανίζονται μετέωρες μορφές που δεν φαίνεται να σχετίζονται άμεσα με όσα διαδραματίζονται στον επίγειο κόσμο. Η παρουσίαση αυτή στοχεύει στην απόδοση των σχεδίων αυτών στον Βενετό καλλιτέχνη Battista Franco, λαμβάνοντας υπόψη τη συνύπαρξη μυθολογικής και ιστορικής αφήγησης στο ίδιο εικονιστικό πλαίσιο. Επιπλέον, θα γίνει προσπάθεια διασύνδεσης των σχεδίων αυτών με μια σημαντική εορταστική εκδήλωση στην αυλή των Μεδίκων για την οποία μπορεί να δημιουργήθηκαν.

**The vaulting of the Early-Middle Minoan tomb B at Apesokari, Mesara:
Archaeological, architectural and statics observations**

During the last two years, the project of the study and publication of tholos tomb B at Apesokari, Mesara, focused to a significant degree upon the architectural remains of the site and, more specifically, on the question of the roof of the tomb. Although Minoan research has to a large degree accepted that the circular tombs of the Early and Middle Bronze Age were vaulted, this view has not been proven beyond doubt and thus constitutes a research question for each tomb separately. The present paper suggests that tomb B had a stone-built vaulted roof, which nonetheless elevated lower than it is usually calculated for tholos tombs. This suggestion is supported on the one hand by information from the excavation notebooks and, on the other hand, by new archaeological, architectural and statics field observations and analyses, including the laser scanning of the architectural remains, SEM, EDX and XRD examination and structural design simulation. These additionally show that tholos tombs endured better than it is usually believed, despite the fact that they had been built with relatively small and medium-sized boulders. The data about the vaulted roof of the Apesokari tomb contribute to the wider discussion about the form and significance of tholos tombs in Crete of the Early and Middle Bronze Age. Most of these tombs may have been vaulted. Thus, the ambiguous cases should be re-examined as constructional exceptions with a related social and historical significance.

**Η θόλωση του Προτομινωικού-Μεσομινωικού τάφου Β στο Απεσωκάρι Μεσαράς:
Αρχαιολογικές, αρχιτεκτονικές και στατικές παρατηρήσεις**

Κατά τα τελευταία δύο έτη το πρόγραμμα μελέτης και δημοσίευσης του θολωτού τάφου Β στο Απεσωκάρι Μεσαράς εστίασε σε σημαντικό βαθμό στα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα της θέσης και πιο συγκεκριμένα στο ζήτημα της οροφής του τάφου. Μολονότι η μινωική έρευνα έχει σε μεγάλο βαθμό αποδεχθεί ότι οι κυκλικοί τάφοι της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού ήσαν θολοσκέπαστοι, η άποψη αυτή δεν έχει αποδειχθεί πέρα από κάθε αμφιβολία και επομένως αποτελεί αντικείμενο διερεύνησης για κάθε τάφο ξεχωριστά. Στην παρούσα ανακοίνωση υποστηρίζεται ότι ο τάφος Β είχε λιθόκτιστη θολοδομία, η οποία ωστόσο παρέμενε σε χαμηλότερο ύψος από ό,τι συνήθως υπολογίζεται για τους θολωτούς τάφους. Η άποψη αυτή τεκμηριώνεται αφενός μέσα από πληροφορίες των ανασκαφικών ημερολογίων και αφετέρου με νέες αρχαιολογικές, αρχιτεκτονικές και στατικές επιτόπιες παρατηρήσεις και περαιτέρω αναλύσεις, οι οποίες περιέλαβαν ψηφιακή σάρωση των αρχιτεκτονικών καταλοίπων, στοιχειακή και χημική ανάλυση (SEM, EDX, XRD), καθώς και προσομοίωση της στατικής επάρκειας του κτηρίου. Οι εργασίες αυτές δείχνουν επιπλέον ότι οι θολωτοί τάφοι είχαν παραπάνω αντοχή από ό,τι πιστεύεται αν και ήσαν χτισμένοι με λίθους μικρού σχετικά και μεσαίου μεγέθους. Τα δεδομένα για τη θολωτή στέγαση του τάφου του Απεσωκαρίου συμβάλλουν στη γενικότερη συζήτηση της μορφής και σημασίας των θολωτών τάφων στην Κρήτη της Πρώιμης και Μέσης Εποχής του Χαλκού. Οι περισσότεροι από αυτούς τους τάφους μπορούσαν να είναι θολοσκέπαστοι. Επομένως οι περιπτώσεις για τις οποίες υπάρχουν αμφιβολίες πρέπει να επανεξετασθούν ως κατασκευαστικές εξαιρέσεις με την αντίστοιχη κοινωνική και ιστορική σημασία.

Panhellenic Sanctuaries and Panhellenic Conscience in Ancient Greece

Although ancient Greeks constituted a unified nation, they were politically divided into many small states –in antagonism amongst themselves- with steady commercial, financial and social relations. However, they were continuously at war with one another, either for claiming border lands or for panhellenic rule, for the leadership of the whole of Greece.

Panhellenic sanctuaries, places for contact and common action for Greeks, were also used as places of displaying antagonism and political conflict. This conflict first appeared in Olympia and Isthmia since the end of the 8th century b.c., with the exhibition of the defeated enemies' arms as trophies. Correspondingly, political and ideological aims were displayed in the works of the great architecture and sculpture which followed in later periods. These works were devoted to the Gods as an expression of piety, but at the same time they constituted forms of public display. These images depicted great events in collective memory and functioned as means of projecting messages of power and political influence of persons, families and city-states.

In latest research the immediate place and visual contingency of tokens is underlined; the aim of these tokens was to underlie the strongest possible conflict between opposing cities. In the big sanctuaries there was a continuous struggle between panhellenic and local. This double nature seems contradictory because the peacemaking and unifying role of sanctuaries has been over-emphasized in former research. Today, everything is interpreted through the antagonistic character of ancient Greeks, which was expressed in the same manner in war, and on the athletic and artistic level.

It is not accidental that panhellenic ideas were realized when, in the 4th century b.c., the institution of the city-state found itself in crisis, following the violent enforcement of these ideas by the new Greek power, the Macedonians.

Τα πανελλήνια ιερά και η πανελλήνια συνείδηση στην Αρχαία Ελλάδα

Οι αρχαίοι Έλληνες αποτελούσαν μεν ένα ενιαίο έθνος αλλά πολιτικά ήταν χωρισμένοι σε πολλά, ανταγωνιστικά μεταξύ τους, κρατίδια, που βρίσκονταν συνεχώς σε πολεμικές διενέξεις μεταξύ τους.

Τα πανελλήνια ιερά (Ολυμπία, Δελφοί, Ισθμία, Νεμέα) ήταν χώροι επαφής και κοινής δράσης των Ελλήνων αλλά χρησιμοποιούνταν και ως τόποι εκδήλωσης ανταγωνισμού και πολιτικής αντιπαράθεσης. Αυτή άρχισε να εκδηλώνεται στην Ολυμπία και την Ισθμία από το δεύτερο μισό του 8ου αι. π.Χ., με την ανάθεση όπλων των ηττημένων και την έκθεσή τους υπό μορφήν τροπαίων. Αντίστοιχος, πολιτικός - ιδεολογικός στόχος ενυπάρχει και στα έργα της μεγάλης αρχιτεκτονικής και γλυπτικής, που ακολούθησαν τις επόμενες περιόδους. Τα έργα αυτά ανετίθεντο ως εκδήλωση ευσέβειας προς τους θεούς αλλά ταυτοχρόνως αποτελούσαν και ενέργειες δημόσιας επίδειξης: Οι εικόνες αυτές αποτύπωναν μεγάλα γεγονότα στη συλλογική μνήμη και λειτουργούσαν ως μέσα προβολής μηνυμάτων ισχύος και πολιτικής επιρροής ατόμων, γενών και πόλεων-κρατών.

Από την τελευταία έρευνα επισημαίνεται η άμεση χωρική και οπτική συνάφεια των αναθημάτων, που είχε στόχο την ανάδειξη της αντιπαράθεσης μεταξύ των αντιπάλων πόλεων. Στα μεγάλα ιερά ελάμβανε χώραν μονίμως ένας αγώνας ανάμεσα στο πανελλήνιο και στο τοπικό. Αυτό μάς φαίνεται αντιφατικό, γιατί από την παλαιότερη έρευνα είχε ιδιαίτερος προβληθεί ο ειρηνοποιός και ενοποιητικός ρόλος των ιερών. Σήμερα, όλα ερμηνεύονται μέσω του ανταγωνιστικού χαρακτήρα των αρχαίων Ελλήνων, που εκφραζόταν με τον ίδιο τρόπο σε πολεμικό, αθλητικό και καλλιτεχνικό επίπεδο.

Δεν είναι τυχαίο ότι η πανελλήνια ιδέα αναπτύχθηκε όταν, τον 4^ο αι. π.Χ., επήλθε η κρίση του θεσμού της πόλεως-κράτους και επιβλήθηκε διά της βίας από τη νέα μεγάλη ελληνική δύναμη, τους Μακεδόνες.

The temple of Asclepios in Lissos

The city of ancient Lissos is situated in the bay and valley of Saint Kirkos (Kirykos), between Paliochora and Sougia, on the south shore of Crete. Among the ruins of the ancient city survive the remains of the famous sanctuary of Asclepios, the actual epicenter of life in ancient Lissos. The sanctuary, which is located in the outlet of the canyon was excavated in the decade of the 1950's by archaeologist Nicolaos Platon.

The small temple of the god lacked a portico; the main theme of the façade was the monumental door. The interior included a screened space before the pedestal of the cult statue and a low bench against the three walls of the cella.

The ionic door frame with the voluted consoles was unusually combined with Doric proportions and the doric wall entablature above it. Certain details of the door frame's decoration also occur in Alexandria and Cyrene. More exotic forms found in the sanctuary seem to have been designed under the influence of Egypt's artistic sphere.

In 2013 and 2014 the structural details of the temple became known. Our team surveyed the entire sanctuary, followed by clearance and investigation of the architecture of Building A. The entrance, the stoa, Building A and auxiliary spaces in the shrine were documented and are now identified systematically. It is concluded that the latter is oriented to the east and from the polygonal masonry of its walls, it appears that it is the earliest structure in the sanctuary.

Ο ναός του Ασκληπιού στη Λισσό

Η πόλη της αρχαίας Λισσού βρίσκεται στον κόλπο και την κοιλάδα του Άη Κυρκού (Άγιος Κήρυκος), ανάμεσα στη Παλιόχωρα και τη Σούγια, στη νότια ακτή του Νομού Χανίων. Το επίκεντρο της ζωής στην Λισσό ήταν το διάσημο ιερό του Ασκληπιού, που ανέσκαψε ο αρχαιολόγος Νικόλαος Πλάτων την δεκαετία του 1950. Το ιερό βρίσκεται στον βάθος της κοιλάδας, κοντά στο στόμιο του φαραγγιού, και αποτελούνταν από σύνολο χώρων και μικρών πλατειών σε σειρά ανδρήρων.

Ο μικρός σηκός του θεού στερείται πρόστασης κίωνων και το κύριο θέμα στην πρόσοψη θα ήταν η μνημειακή θύρα. Στο εσωτερικό υπήρχε φράγμα εμπρός από το βάθρο του λατρευτικού αγάλματος, και χαμηλό θρανίο που έτρεχε στις τρεις πλευρές του σηκού. Το ιωνικό θύρωμα με τις παρωτίδες συνδυάζεται κατά τρόπο ασυνήθιστο με δωρικές αναλογίες και με τον υπερκείμενο δωρικό θριγκό. Οι λεπτομέρειες του περιθύρου απαντούν στην αρχιτεκτονική της Αλεξάνδρειας και της Κυρήνης. Άλλες εξωτικές μορφές στο ιερό προδίδουν επιρροή της καλλιτεχνικής σφαίρας της Αιγύπτου.

Το 2013 και το 2014 επιλύθηκαν τα οικοδομικά ζητήματα του ελληνιστικού ναού, ο οποίος γίνεται πλέον γνωστός στις λεπτομέρειές του. Ακόμα πραγματοποιήθηκε τοπογράφηση του ιερού και αρχειοθέτηση των λίθων. Αναγνωρίζονται έτσι με τρόπο συστηματικό η είσοδος, η στοά, το κτήριο Α και οι δευτερεύοντες χώροι. Έγινε καθαρισμός και στοχευμένη εξερεύνηση της αρχιτεκτονικής του κτηρίου Α που είναι προσανατολισμένο στον άξονα Ανατολή Δύση και -από την πολυγωνική πλοκή των στοιχείων του τοίχου- φαίνεται ότι είναι το αρχαιότερο στο ιερό.

Symbols and Cult at Leontari's cave

The excavations at Leontari's Cave are a joint project of the University of Athens and the Ephorate of Speleology and Paleoanthropology. The cave is situated in Hymettus Mountain (Municipality of Glyka Nera), at 691m above sea level, in the wider region of the fertile plain of Mesogaia. Many other cave and open air sites of various periods are located in the vicinity forming a complex, mountainous cultural landscape.

The location of the cave is of strategic importance, providing a panoramic view over Attica, both the mainland and the coast; in good weather conditions South Euboea is visible. A significant amount of findings trapped inside mud deposits created by the stagnant waters are offering a unique opportunity to explore ideological and symbolic patterns related to closed archaeological contexts, indicators of specific environmental and social environments. In the cave were found many Neolithic, a few Bronze Age sherds and a number of pottery fragments belonging to the major Historic periods, stone and clay idols, fine chipped stone and ground stone tools, among other ecofacts and artefacts, such as worked bones. A considerable number of findings, such as pottery, and clay figurines, indicate that Lion's cave has been used for symbolic and cult practices from the Neolithic period and as a shrine since at least the end of the fifth century BC. So far, some male figurines and many female ones are indicative of the worship of different deities identifying the cave as a shrine to Pan and the Nymphs.

Σύμβολα και λατρεία στο Σπήλαιο Λεοντάρι

Οι ανασκαφές στο Σπήλαιο Λεοντάρι στον Υμηττό (στον δήμο Γλυκών Νερών, σε υψόμετρο 691μ. από το επίπεδο της θάλασσας, στην ευρύτερη περιοχή της εύφορης πεδιάδας της Μεσογαίας), διενεργήθηκαν από το Πανεπιστήμιο Αθηνών σε συνεργασία με την Εφορεία Σπηλαιολογίας και Παλαιοανθρωπολογίας. Πολλά άλλα σπήλαια και υπαίθριες θέσεις διαφόρων περιόδων βρίσκονται κοντά στο σπήλαιο διαμορφώνοντας ένα περίπλοκο, ορεινό πολιτιστικό τοπίο.

Η θέση του σπηλαίου Λεοντάρι είναι στρατηγικής σημασίας, με πανοραμική θέα πέρα από την Αττική, και την ηπειρωτική χώρα και όταν οι καιρικές συνθήκες το επιτρέπουν, μέχρι τον Πειραιά και την νότιο Εύβοια. Από την ανασκαφή προήλθε σημαντικός αριθμός ευρημάτων, τα οποία παγιδεύτηκαν μέσα στις αποθέσεις της λάσπης και στα στάσιμα νερά προσφέροντας έτσι μια μοναδική ευκαιρία για την έρευνα του κοινωνικού και φυσικού πλαισίου του παρελθόντος μέσα από αδιατάρακτα κλειστά αρχαιολογικά σύνολα. Στο σπήλαιο ανευρέθησαν Νεολιθικά, μερικά της Εποχής του Χαλκού και αριθμός κεραμικών οστράκων των ιστορικών χρόνων, λίθινα και πήλινα ειδώλια, εργαλεία από λαξευμένο αλλά και από λειασμένο λίθο, μυλόλιθοι και άλλα τέχνηρα όπως οστείνα εργαλεία. Αρκετά κεραμικά σκεύη και ειδώλια παρέχουν ενδείξεις, ότι το σπήλαιο έχει χρησιμοποιηθεί ως χώρος συμβολικών, λατρευτικών πρακτικών από την Νεολιθική ήδη περίοδο και ως ιερό τουλάχιστον από το τέλος του πέμπτου αιώνα π.Χ. Ειδώλια ανδρικών και γυναικείων μορφών υποδεικνύουν την λατρεία διαφορετικών θεοτήτων προσδιορίζοντας το σπήλαιο ως χώρο άσκησης της λατρείας του Πανός και των Νυμφών.

The excavation at the alleged “Roman Bath” in Raphena during 2013 and 2014

After a preliminary campaign carried out in 2012 at the archaeological site of the alleged “Roman Bath” in Raphena, the results of which were presented in the previous Symposium of the Department, a five year systematic excavation project has been approved by the Ministry of Culture of collaboration between the Department of Archaeology and History of Art of the University of Athens and the 2nd Ephorate of Prehistoric and Classical Antiquities (now Ephorate of Antiquities of Eastern Attica).

The site, covering an area of nearly 7 acres, was partially excavated in the 1970’s. By that time a great part of a roman - late roman *balneum* in the center of the plot was brought to light, as well as the remains of a large oblong building to the northeast; other architectural remains were also revealed in trial trenches that belonged to a greater building complex; among those, an olive press and a ceramic kiln.

The systematic campaign began in 2013, with the substantial participation on behalf of students of the University of Athens. At first, our chief aim was the clarification of certain chronological and functional issues in reference to the building complex as a whole, but also of its different constituent parts.

Thus, research in the southern part of the Baths showed that the first construction phase was destroyed in the first half of the 3rd century A.D. In the conventionally called “Northeast Building”, earlier identified as an early Christian basilica by J. Travlos, new elements were brought to light that exclude this interpretation. Architectural remains outside the southwest corner of this building that date back to the 1st century B.C. are the earliest discovered so far in this site.

Initially, we interpreted, with some reservations, the entire building complex as a large rural mansion. However, the inscription found in 2014 on the basin of the olive press (*mortarium*) proved that, at least in the 3rd century A.D., the area was of a public character.

**Η ανασκαφή στον αρχαιολογικό χώρο του λεγομένου
«Ρωμαϊκού Βαλανείου» στην Ραφήνα το 2013 και το 2014**

Μετά τις προκαταρκτικές εργασίες που πραγματοποιήθηκαν το 2012 στο χώρο του λεγομένου «Ρωμαϊκού Βαλανείου» στην Ραφήνα, τα αποτελέσματα των οποίων παρουσιάστηκαν στο προηγούμενο Συμπόσιο του Τομέα, εγκρίθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού πενταετές πρόγραμμα συστηματικής ανασκαφικής έρευνας σε συνεργασία του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Πανεπιστημίου Αθηνών με την Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (πλέον Εφορεία Αρχαιοτήτων Ανατολικής Αττικής).

Ο χώρος, εμβαδού σχεδόν 7 στρεμμάτων, είχε ανασκαφεί μερικώς τη δεκαετία του 1970. Τότε, ήρθαν στο φως ένα μεγάλο τμήμα λουτρού ρωμαϊκών - υστερορωμαϊκών χρόνων στο κέντρο περίπου του χώρου και λείψανα ενός μεγάλου επιμήκους οικοδομήματος στα βορειοανατολικά. Σε δοκιμαστικές τομές έχουν ακόμη αποκαλυφθεί κατάλοιπα ενός ευρύτερου συγκροτήματος, στα οποία περιλαμβάνεται ένα ελαιοτριβείο και ένας κεραμικός κλίβανος.

Η συστηματική ανασκαφή άρχισε το 2013, με ουσιαστική συμμετοχή φοιτητών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σκοπός μας ήταν, καταρχάς, η διασάφηση θεμάτων χρονολόγησης και ερμηνείας του οικοδομικού συγκροτήματος ως συνόλου, αλλά και των επιμέρους τμημάτων του.

Έτσι λοιπόν, η έρευνα στο νότιο τμήμα του Βαλανείου έδειξε ότι η πρώτη φάση καταστράφηκε στο α' μισό του 3^{ου} αι. μ.Χ. Στο συμβατικά επονομαζόμενο «Βορειοανατολικό Κτήριο», στο οποίο ο Ι. Τραυλός είχε αναγνωρίσει μία παλαιοχριστιανική βασιλική, νέα στοιχεία που ήρθαν στο φως αποκλείουν την ερμηνεία αυτή. Αρχιτεκτονικά λείψανα έξω από τη νοτιοδυτική γωνία του κτηρίου αυτού χρονολογήθηκαν στον 1^ο αι. π.Χ. και είναι τα παλαιότερα που έχουν βεβαιωθεί μέχρι σήμερα στο χώρο. Αρχικά, το οικοδομικό συγκρότημα ταυτίστηκε, με κάποιες επιφυλάξεις, με μία μεγάλη αγροτική έπαυλη, η επιγραφή όμως που αποκαλύφθηκε το 2014 στη λεκάνη του ελαιοτριβείου έδειξε ότι, τουλάχιστον τον 3^ο αι. μ.Χ., ο χώρος είχε δημόσιο χαρακτήρα.

**Strangers in a Strange Land: Two Graffiti
from Ancient Thermi (Ano Toumba, Thessaloniki)**

The ancient settlement of Toumba in Thessaloniki was part of the city of Thermi. Two interesting graffiti have been found there in 1986: one is on a roof-tile fragment, the other on a sherd from a local painted vase. Both show male figures with oriental dress and bear inscriptions in a yet unknown alphabet (or, perhaps, alphabets). Some of the letters may belong to the Phoenician, Aramaic, Carian, Greek and other early alphabets, but there are also several curious letters (or symbols?) which have not yet been identified.

We know the excavation data of the sherd, which was found in a semi-subterranean beehive shaped pit (*hyposkaptōn*), a construction typical of Early Iron Age and Archaic times in several areas around the Thermaic Gulf. The pottery context of the pit dates the sherd in the Late Archaic era (late 6th – early 5th c. BC), while the roof-tile, which was handed in by a resident of the area, seems to belong to the same period. The male figures shown on both objects can be compared to the well-known reliefs from Persepolis and various other Achaemenid artefacts.

Given the provenance and the date of these objects, my colleague Ioannis Xydopoulos (Ass. Prof. in Ancient Greek History - Aristotle University, Thessaloniki) and I, tried to investigate the ethnicity of the people who incised the figures and the inscriptions. We focused on the various nations who formed the Persian army during the campaigns against Greece, since according to Herodotos, this vast army had camped more than once at Thermi and the surrounding area. Most probably these two objects are associated with Xerxes' army and fleet, with contingents coming from different parts of the Persian Empire, i.e. Persians, Medes, Lydians, Cilicians, Carians, Phoenicians, Cypriots, Arabs, and many others (as well as Greeks from Ionia, the cities of the Chalcidice peninsula and others). All these soldiers stayed in the area for a couple of weeks, during late August 480 BC, before they proceeded to the South, where they fought the battle of Thermopylae.

Ξένοι σε μια ξένη χώρα: δύο χαράγματα από την αρχαία Θέρμη (Άνω Τούμπα, Θεσσαλονίκη)

Ο αρχαίος οικισμός στην Τούμπα Θεσσαλονίκης αποτελούσε τμήμα της αρχαίας πόλης Θέρμης. Το 1986 βρέθηκαν εκεί δύο πολύ ενδιαφέροντα αντικείμενα: ένα τμήμα από κεραμίδα στέγης και ένα όστρακο γραπτού τοπικού αγγείου, που φέρουν εγχάρακτες απεικονίσεις ανδρών με ανατολίζουσα ενδυμασία και εγχάρακτες επιγραφές σε αταύτιστο, μέχρι τώρα, αλφάβητο (ή αλφάβητα). Αναγνωρίζονται ορισμένα γράμματα που μπορεί να ανήκουν σε διάφορα πρώιμα αλφάβητα, όπως τα φοινικικά, αραμαϊκά, καρικά, ελληνικά και άλλα, υπάρχουν όμως πολλά ιδιόμορφα γράμματα (ή σύμβολα) που παραμένουν ανερμήνευτα.

Το όστρακο βρέθηκε σε μια ημιυπόγεια κυψελωτή κατασκευή, από εκείνες που συναντώνται πολύ συχνά στην περιοχή του Θερμαϊκού Κόλπου κατά την Πρώιμη Εποχή Σιδήρου και τα αρχαϊκά χρόνια. Με βάση την κεραμική που βρέθηκε στο υπόσκαπτο μπορούμε να χρονολογήσουμε το όστρακο στο τέλος της αρχαϊκής εποχής (τέλος 6^{ου} – αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ.), ενώ παρόμοια χρονολόγηση πρέπει να έχει και η κεραμίδα, η οποία παραδόθηκε από κάτοικο της περιοχής. Οι μορφές που εικονίζονται στα δύο αντικείμενα μπορούν να συγκριθούν με ανάλογες στα γνωστά γλυπτά της Περσέπολης και σε ορισμένα άλλα έργα της αιχαιμενιδικής τέχνης.

Η εθνική ταυτότητα των ανθρώπων που δημιούργησαν αυτά τα χαράγματα είναι προβληματική. Δεδομένης της προέλευσης και της χρονολόγησής τους, και μετά την από κοινού μελέτη τους με τον συνάδελφο ιστορικό Ιωάννη Ξυδόπουλο (Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), φαίνεται πολύ πιθανόν ότι τα δύο χαράγματα συνδέονται με τον περσικό στρατό, ο οποίος, όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος, στρατοπέδευσε μερικές φορές στη Θέρμη και την ευρύτερη περιοχή, κατά τη διάρκεια των εκστρατειών εναντίον της Ελλάδας. Μάλιστα, δεν αποκλείεται να σχετίζονται συγκεκριμένα με τον στρατό και τον στόλο του Ξέρξη, που αποτελούνταν από Πέρσες, Μήδους, Λυδούς, Κίλικες, Κάρες, Φοίνικες, Κυπρίους, Άραβες και πολλούς άλλους λαούς (καθώς και από Έλληνες της Ιωνίας, της Χαλκιδικής και άλλων περιοχών). Όλοι αυτοί οι στρατιώτες παρέμειναν για μερικές εβδομάδες στην περιοχή της Θέρμης, στα τέλη του Αυγούστου του 480 π.Χ., πριν αναχωρήσουν για τον Νότο και αντιμετωπίσουν τους Έλληνες στη μάχη των Θερμοπυλών.

VASSILIKI P. KLOTS*

**Elements Concerning the Professional Life and Work
of the Byzantine Wood-carver
on the Basis of Written Sources and Surviving Works**

In this presentation we shall briefly examine the profession of the byzantine wood-carver, which is one of the less well-known byzantine “artistic” professions. The fact that wood was used by the Byzantines systematically in many different applications, from architecture to the manufacture of religious objects or objects of daily use, of high or lesser artistic value, leads us to the reasonable hypothesis that the carvers throughout the Byzantine period were a special professional group. However, the surviving wood-carved works are very limited in number, a fact due in great part to the vulnerability of their own material. As a result, specific studies concerning the profession of the wood-carvers are also limited. This can be further justified by the great difference of the surviving pieces chronologically as well as by their wide dispersion geographically.

We shall attempt to illustrate some aspects of the work of wood-carvers in Byzantine society. In order to do so we will use the information provided to us by the byzantine written sources, the visual material as well as the objects themselves. In particular, we will attempt to examine the terms which were used by the Byzantines to designate the wood-carvers, the conditions under which the wood-carvers worked, the types of works produced and the techniques applied to them. The fact that the aforementioned sources, both written and archaeological, are fragmentary leads us to a conventional method of treating the subject under discussion without setting chronological limits. This is therefore only a first and concise approach of the matter.

**Στοιχεία από την επαγγελματική ζωή και εργασία
του βυζαντινού ξυλογλύπτη
με βάση γραπτές πηγές και σωζόμενα έργα**

Η παρούσα ανακοίνωση έχει ως αντικείμενο έρευνας ένα από τα λιγότερο μελετημένα «καλλιτεχνικά» επαγγέλματα της βυζαντινής περιόδου, αυτό του ξυλογλύπτη. Το ξύλο χρησιμοποιήθηκε από τους Βυζαντινούς συστηματικά σε πολλές και διαφορετικές εφαρμογές, από την αρχιτεκτονική μέχρι την κατασκευή αντικειμένων εκκλησιαστικής ή καθημερινής χρήσης, υψηλών ή μη καλλιτεχνικών απαιτήσεων. Το γεγονός αυτό μας οδηγεί στην εύλογη εικασία ότι οι ξυλογλύπτες σε όλη την βυζαντινή περίοδο αποτελούσαν μια ειδική επαγγελματική ομάδα. Ωστόσο, τα σωζόμενα έργα ξυλογλυπτικής είναι πολύ λίγα, γεγονός που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην ευπάθεια του ίδιου του υλικού τους. Συνακόλουθος είναι και ο περιορισμένος αριθμός ειδικών μελετών σχετικών με το συγκεκριμένο επάγγελμα, πράγμα ευεξηγήτο όχι μόνο εξαιτίας του μικρού αριθμού σωζόμενων έργων, αλλά και λόγω της ευρείας χρονικής και γεωγραφικής διασποράς αυτών.

Προκειμένου να διαφωτιστούν κάποιες πτυχές του επαγγελματικού βίου των ξυλογλυπτών στη βυζαντινή κοινωνία, επιχειρείται η συγκέντρωση και μελέτη των πληροφοριών που μας παρέχουν οι γραπτές πηγές κάθε είδους, οι παραστάσεις καθώς και τα ίδια τα σωζόμενα αντικείμενα. Ειδικότερα, καταβάλλεται προσπάθεια να εξεταστούν οι όροι που απαντούν στα βυζαντινά κείμενα προς δήλωση του επαγγέλματος των ξυλογλυπτών και των χώρων εργασίας τους, οι συνθήκες και η διαδικασία παραγωγής των ξυλόγλυπτων έργων, τα είδη τέτοιων έργων καθώς και οι τεχνικές που εφαρμόζονταν σε αυτά. Επειδή οι πληροφορίες που μας προσφέρουν οι προαναφερθείσες πηγές, γραπτές και αρχαιολογικές, είναι αποσπασματικές, για την πραγμάτευση του θέματος υιοθετείται μια διαχρονική θεώρηση, η οποία παρά την συμβατικότητα της, μας επιτρέπει μια πρώτη και συνοπτική προσέγγιση του ζητήματος.

The Legends about Piyamaradu and the Creation of a Homeric Hero

Piyamaradu was a Luwian noble man who lived during the 2nd-3rd quarter of the 13th c. BC. It is possible that he was a son of king Uhha-ziti of Arzawa, who was defeated by the Hittite king Mursili II, lost his throne and died exiled on an Aegean island within the realm of the king of Ahhiyawa. Piyamaradu used as a base for military operations Millawanda and later an Aegean island. He was the leader of a contingent of soldiers, and served the king of Ahhiyawa, although he retained a great degree of autonomy from him. Several Hittite texts describe his deeds, as well as the unsuccessful efforts of at least two Hittite kings to neutralize him. Even a Hittite queen had to be involved in this affair, because it was considered necessary for her to appeal to the Goddess of the Sea to deliver him to her. Piyamaradu was able to defeat the king of the Seha River Land and he raided the island Lazpa; he attacked the land of Willusa, but at the end its king Alaksandu was restored on the throne by Hittite intervention; he was active in the land of Lukka and raided many lands in west Anatolia. But it seems that neither magic, nor the military efforts of the Hittites have been successful against him.

The case of Piyamaradu, an individual, who was not even a king, and still managed to cause so many problems to one of the superpowers of the time, is unparalleled. In this paper we are going to consider the possibility that the legends about Piyamaradu resound in the Homeric Iliad.

Οι θρύλοι για τον Πιγιαμαράντου και η δημιουργία ενός ομηρικού ήρωα

Ο Πιγιαμαράντου (Piyamaradu) ήταν ένας Λούβιος ευγενής που έζησε κατά την διάρκεια του 2^{ου} και 3^{ου} τετάρτου του 13^{ου} αι. π.Χ. Ήταν ίσως ο γιος του βασιλιά Ούχα-Ζίτι (Uhha-ziti) της Αρζάβα (Arzawa), ο οποίος ηττήθηκε από τον Χετταίο Μουρσίλι ΙΙ (Mursili II), έχασε το βασίλειό του και πέθανε εξόριστος σε ένα νησί του Αιγαίου στην χώρα του βασιλιά της Αχιγιάβα (Ahhiyawa). Ο Πιγιαμαράντου είχε ως έδρα του αρχικά την Μιλαβάντα (Millawanda) και αργότερα κάποιο νησί του Αιγαίου. Υπήρξε αρχηγός ενός στρατιωτικού σώματος, υπηρέτησε τα συμφέροντα του βασιλιά της Αχιγιάβα, ωστόσο διατήρησε έναν μεγάλο βαθμό αυτονομίας. Τα χεττιτικά κείμενα περιγράφουν τα κατορθώματά του, καθώς και τις ανεπιτυχείς προσπάθειες τουλάχιστον δύο Χετταίων βασιλέων να τον εξουδετερώσουν. Επιστρατεύθηκε ακόμη και η βασίλισσα των Χετταίων, η οποία παρακάλεσε την Θεά της Θάλασσας να τον στείλει στα χέρια της. Ο Πιγιαμαράντου κατόρθωσε να νικήσει τον βασιλιά της χώρας του Ποταμού Σέχα (Seha), επιτέθηκε κατά του νησιού Λάζπα (Lazpa), κατά της χώρας της Βιλούσα (Willusa), όπου όμως τελικά υπερίσχυσε ο βασιλιάς Αλαξάντου (Alaksandu), δραστηριοποιήθηκε στρατιωτικά στην χώρα Λούκκα (Lukka) και έκανε πολλές επιδρομές στην δυτική Ανατολία. Όμως φαίνεται ότι ούτε η μαγεία, ούτε οι στρατιωτικές προσπάθειές των Χετταίων είχαν το επιθυμητό αποτέλεσμα.

Η περίπτωση του Πιγιαμαράντου, ενός ανθρώπου που κατόρθωσε να δημιουργήσει τόσα προβλήματα σε μία από τις υπερδυνάμεις της εποχής, δίχως καν να είναι βασιλιάς, είναι μοναδική. Στο πλαίσιο της παρούσας ανακοίνωσης θα εξετάσουμε αν ο απόηχος των θρύλων σχετικά με τα κατορθώματά του έφθασαν μέχρι και την Ιλιάδα του Ομήρου.

G.S. KORRES

The Correspondence between Ernst Ziller and Theophil Hansen

Within the scope of the research project “The correspondence between Ernst Ziller and Theophil von Hansen” it will be presented: a. The importance of the correspondence of the two men for our knowledge about architecture in Athens in the decades 1860-1880 up until 1890 and b. the origin of the design of the atrium in Zappeion Hall.

Γ. Σ. ΚΟΡΡΕΣ

Η αλληλογραφία μεταξύ του Ερνέστου Τσίλλερ και του Θεόφιλου Χάνσεν

Στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος « Η αλληλογραφία των Ερνέστου Τσίλλερ και Θεοφίλου φον Χάνσεν » θα παρουσιαστούν α. Η σημασία της αλληλογραφίας των δύο ανδρών δια την προαγωγή των γνώσεών μας περί της οικοδομικής κατά τις δεκαετίες 1860-1880 έως και το 1890 εις Αθήνας δραστηριότητος και β. Η προέλευσις της μορφής του κεντρικού αιθρίου του μεγάρου «Ζάππειον».

NOTA KOUROU

Tenos: The cemetery at the site “Vardalakos”

In the years 2013-2014 the excavation of the University of Athens at Xobourgo on Tenos focused at the site "Vardalakos" in SE hillside, where part of an archaic-classical cemetery was investigated. This is the first systematically explored cemetery of the Archaic and Classical period in Tenos, but also the single cemetery that has been identified at Xobourgo, which remained the political and economic center of the island until at least the mid-4th c. BC.

The cemetery expands on either side of a road that led straight to the settlement of the Classical period. Of particular interest is the spatial organization of the cemetery and some of the burial customs identified. On one side of the road the graves are simple, cist or tile, graves with large, rough tombstones and a few pyre pits dispersed among them. But on the other side of the road the area was occupied by complex built structures with decorated grave stelai and other splendid monuments.

Among the burial customs identified of special importance is an animal sacrifice on the paving of a burial construction, and the use of specific ritual utensils and vessels over some constructions. A stone and a clay sarcophagus complete the variety of burial monuments in this burial ground in the Cyclades, which proves to be of major importance in understanding Cycladic societies of the Classical period. The research is a continuation of the old excavation project by the late N.M. Kontoleon and aims to put forward a full study of the site and its monuments.

Τήνος: Το νεκροταφείο στη θέση «Βαρδαλάκος»

Κατά τα έτη 2013-2014 η ανασκαφή του Πανεπιστημίου Αθηνών στο Ξώμπουργο της Τήνου επικεντρώθηκε στην θέση “Βαρδαλάκος”, στην ΝΑ πλαγιά του λόφου, όπου ερευνήθηκε τμήμα ενός αρχαϊκού-κλασικού νεκροταφείου. Πρόκειται για το πρώτο συστηματικά εξερευνημένο νεκροταφείο της περιόδου στην Τήνο, αλλά και το μοναδικό νεκροταφείο που έχει εντοπισθεί στο Ξώμπουργο, όπου μέχρι τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. λειτουργούσε το πολιτικό και οικονομικό κέντρο του νησιού.

Το νεκροταφείο είναι παρόδιο και αναπτύσσεται εκατέρωθεν οδού που οδηγούσε κατευθείαν στον οικισμό των Κλασικών Χρόνων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η χωροθέτηση του νεκροταφείου και τα ταφικά έθιμα που διαπιστώνονται. Από την μία πλευρά του δρόμου οι τάφοι είναι απλούστατοι, κεραμοσκεπείς ή κιβωτιόσχημοι, και ανάμεσά τους υπάρχουν εναγιστικές πυρές, ενώ κάποιοι μεγάλοι ανεπεξέργαστοι λίθοι λειτουργούσαν ως επιτύμβιες στήλες. Αντίθετα στην άλλη πλευρά του δρόμου ο χώρος καταλαμβάνεται από σύνθετες κτιστές κατασκευές με επιτύμβιες στήλες εξαιρετικής τέχνης και άλλα λαμπρά μνημεία.

Μεταξύ των ταφικών εθίμων που ταυτίστηκαν σημαντική είναι η θυσία ζώου πάνω στο πλακόστρωτο ταφικής κατασκευής, αλλά και η χρήση συγκεκριμένων τελετουργικών αγγείων. Μία μονόλιθη και μία πήλινη σαρκοφάγος που βρέθηκαν άδειες συμπληρώνουν την εικόνα ενός ιδιαίτερου ταφικού χώρου που βοηθά αποφασιστικά στην κατανόηση της Κυκλαδικής κοινωνίας της περιόδου. Η έρευνα αποτελεί συνέχεια της παλαιάς ανασκαφής του αείμνηστου Ν.Μ. Κοντολέοντος και στοχεύει στην μελέτη και ανάδειξη του χώρου και των μνημείων συνολικά.

**De Thasos à Dispilio. Le séminaire de formation doctorale
«Les industries lithiques et osseuses du Néolithique de la Grèce du Nord»,
Université d'Athènes et EfA, 18-28 Septembre 2013**

L'objectif de ce séminaire a été d'aborder l'évolution des systèmes techniques des sociétés néolithiques de la Grèce du Nord (7e-4e mil. B.C.) à travers une catégorie de matériel archéologique, celle des industries lithiques et osseuses. Ce séminaire, financé par l'Ecole Française d'Athènes, a mobilisé plusieurs partenaires et notamment des collègues des Ephories des Antiquités ainsi que de l'université et du musée de Thessalonique.

L'originalité de ce séminaire consiste à deux points:

1. il s'agissait d'un séminaire « mobile » qui s'est articulé autour de trois principales activités, à savoir 1) les cours théoriques, 2) les visites des sites archéologiques et des musées et 3) l'examen du matériel archéologique.

2. ces trois activités se sont déroulées sur l'axe géographique Est-Ouest, de l'île de Thasos jusqu'aux contreforts du Pinde.

Au delà de l'intérêt qu'a suscité cette activité pour les participants, qui a été suivie dans son intégralité par onze doctorants, dont trois français, quatre grecs, une italienne, une roumaine, une bulgare et un albanais, l'examen des séries dans un axe Est-Ouest et non pas Nord-Sud, comme il se faisait jusqu'à maintenant, a permis le développement d'une problématique dégagée des stéréotypes de circulation des techniques et des matériaux à travers les voies fluviales qui traversent les pays balkaniques et se jettent dans la mer Egée, en l'orientant à l'examen des relations entre les groupes humains installés au sein des unités géographiques bien définies (île de Thasos, bassin de Drama, région lacustre de Kastoria) et relativement cloisonnées.

Cette communication souhaite présenter cette activité scientifique et discuter les perspectives de recherche qui ont été ouvertes de par l'examen du matériel archéologique dans le cadre ci-dessus.

**Από τη Θάσο στο Δισπηλιό. Το σεμινάριο
«Οι λιθοτεχνίες καιοστετεχνίες της Νεολιθικής εποχής στη βόρεια Ελλάδα»,
ΕΚΠΑ & ΕfA (18-28/9/2013)**

Στόχος του σεμιναρίου ήταν η προσέγγιση των τεχνικών συστημάτων των νεολιθικών κοινωνιών της βόρειας Ελλάδας (7^η – 4^η χιλ. π. Χ.) μέσα από μια συγκεκριμένη κατηγορία αρχαιολογικού υλικού, τις λίθινες και οστέινες εργαλαιοτεχνίες. Διεξήχθη με την ενεργό συμβολή συναδέλφων από την αρχαιολογική κοινότητα της Β. Ελλάδας (ΑΠΘ, ΑΜΘ, Εφορείες Αρχαιοτήτων) και με χρηματοδότηση της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής Αθηνών.

Η πρωτοτυπία του σεμιναρίου έγκειται σε δύο σημεία:

1. πρόκειται για ένα «κινητό» σεμινάριο που διαρθρώθηκε γύρω από τρεις δραστηριότητες: 1) θεωρητικά μαθήματα, 2) επίσκεψη αρχαιολογικών θέσεων και μουσείων και 3) εξέταση αρχαιολογικού υλικού από νεολιθικές θέσεις της Β. Ελλάδας.

2. οι παραπάνω δραστηριότητες έγιναν στον γεωγραφικό άξονα Ανατολής-Δύσης και συγκεκριμένα από τη Θάσο έως τις παρυφές της Πίνδου.

Πέρα από το ενδιαφέρον που προκάλεσε για όλους τους συμμετέχοντες αυτή η ίδια η δραστηριότητα, στην οποία συμμετείχαν έντεκα υποψήφιοι διδάκτορες ελληνικών, γαλλικών, ιταλικών ΑΕΙ καθώς και πανεπιστημίων βαλκανικών χωρών, εκ των οποίων δύο του Καποδιστριακού, η εξέταση των χαρακτηριστικών των εργαλαιοτεχνιών σε άξονα Ανατολής-Δύσης και όχι σε αυτόν Βορρά-Νότου, όπως γινόταν συνήθως μέχρι σήμερα, επέτρεψε την ανάπτυξη μιας προβληματικής απαλλαγμένης από τα πρότυπα της κυκλοφορίας τεχνικών και πρώτων υλών μέσα από τις ποτάμιες οδούς που διασχίζουν τις βαλκανικές χώρες και χύνονται στο Αιγαίο προσανατολίζοντάς την στην εξέταση των σχέσεων μεταξύ των ανθρωπίνων ομάδων που είχαν εγκατασταθεί σε οριοθετημένες γεωγραφικές ενότητες (νήσος της Θάσου, λεκάνη της Δράμας, λιμναίο περιβάλλον Καστοριάς), συνήθως κλειστές και με ίδια χαρακτηριστικά.

Η παρούσα ανακοίνωση αποσκοπεί στην παρουσίαση αυτής της επιστημονικής εκδήλωσης και στη συζήτηση ερευνητικών ζητημάτων που προέκυψαν από την εξέταση του αρχαιολογικού υλικού στο παραπάνω πλαίσιο.

MARIA CONSTANTOUDAKI-KITROMILIDES

**Byzantine and Venetian Monuments of the Lassithi Province:
Evidence for Painting, Sculpture, and Social Reality
in Eastern Crete During the Venetian Period**

A field trip to monuments of the Lassithi province was undertaken in 2014 with a group of students of our Department. The support of the 13th Ephorate of Byzantine Antiquities (director V. Sythiakaki), the constructive presence of archaeologist G. Moschovi, and the willingness of other colleagues, allowed us to visit in a few days thirty-two Byzantine churches, two Venetian buildings, a ruined Franciscan monastery and monuments on the islet of Spinalonga.

Individual monuments of Lassithi have been studied, synthetic approaches not missing; nevertheless others remain unpublished. Frescoes in churches (usually of a barrel-vaulted single-nave type) show remarkable continuity from the 13th to the 16th century, the heyday of Venetian rule, and are significant in many ways; some bear inscriptions, dates, or donors' portraits, thus alluding to circumstances of their commission. Monuments of the region raise questions, e.g. regarding their density in some regions, as has been noticed, their location (sometimes in difficult mountainous areas), the quality of painting, the commissioners, the forms of sculpture, the extent of their relationship with Western art. Some churches are eloquent witnesses to the trends in Cretan painting of the time and the movement of artists, they include unusual iconographic themes or show reprehensible behaviour (punishments of sinners) as a means of social discipline. All of them are relevant as regards the number of monuments in the area, historical topography, society, the material culture of the time, to be combined with written sources.

This paper will discuss some elements from a first contact with the monuments examined, relevant to the above topics. It will also comment briefly upon works of Western sculpture and stone-carving (15th-17th centuries) integrated in Venetian monuments as well as in Byzantine churches, and their reception.

Postgraduate students Sofia-Maria Verouti, Vassiliki Zorba, Vassiliki Klotsa, Despoina Bouliou, Evgenia-Maria Souvatzi and graduate S. Kokkini participated in the field trip and worked on relevant material.

Our thanks to archaeologists Georgia Moschovi, Maria Mari and Marianna Katifori and architect Daphni Chronaki for their invaluable help; also to assist. prof. Yannis Papadatos, as well as to ecclesiastical authorities and local priests and residents in Anatoli, Ierapetra and other villages in the broader area.

**Βυζαντινά και βενετικά μνημεία του νομού Λασιθίου:
Τεκμήρια για τη ζωγραφική, τη γλυπτική και την κοινωνία
στην ανατολική Κρήτη κατά τη βενετική περίοδο**

Το 2014 πραγματοποιήθηκε πρόγραμμα περιήγησης σε μνημεία του νομού Λασιθίου με ομάδα φοιτητριών του Τομέα μας. Η συμπαράσταση της 13^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων (προϊσταμένη Β. Συθιακάκη), η δημιουργική παρουσία της αρχαιολόγου Γ. Μοσχόβη και η προθυμία άλλων συναδέλφων, επέτρεψαν να επισκεφθούμε σε μερικές ημέρες τριανταδύο βυζαντινούς ναούς, δύο βενετικά κτίσματα, ένα ερειπωμένο μοναστήρι Φραγκισκανών και μνημεία στη νησίδα Σπιναλόγκα.

Επιμέρους μελέτες για μνημεία του Λασιθίου υπάρχουν πολλές, αλλά και συνθετικές προσεγγίσεις δεν λείπουν. Ωστόσο άλλα μνημεία είναι αδημοσίευτα ως σύνολα. Η τοιχογράφηση των ναών (συνήθως μονόχωρων καμαροσκέπαστων) δείχνει αξιοσημείωτη συνέχεια από τον 13^ο έως και τον 16^ο αιώνα, εποχή ακμής της βενετικής κυριαρχίας, και παρουσιάζει πολύπλευρο ενδιαφέρον. Επιγραφές, χρονολογίες, απεικονίσεις αφιερωτών παραπέμπουν στις συνθήκες παραγγελίας τους. Τα μνημεία προκαλούν ερωτήματα, π.χ. σε σχέση με την πυκνότητα σε ορισμένες περιοχές, όπως έχει παρατηρηθεί, τη θέση τους (ενίοτε σε δυσπρόσιτες ορεινές περιοχές), το επίπεδο της ζωγραφικής, τους παραγγελιοδότες, τις μορφές γλυπτικής, τον βαθμό σχέσης τους με τη δυτική τέχνη. Ορισμένοι ναοί είναι εύγλωττοι μάρτυρες των τάσεων της ζωγραφικής της Κρήτης και της μετακίνησης ζωγράφων, περιλαμβάνουν ασυνήθιστα εικονογραφικά θέματα, δείχνουν κατακριτέες συμπεριφορές (ποινές αμαρτωλών) προς κοινωνικό φρονηματισμό. Όλοι ωστόσο ενδιαφέρουν για τον συνολικό αριθμό των μνημείων, την ιστορική τοπογραφία, την κοινωνία, τον υλικό πολιτισμό της εποχής, σε συνδυασμό με τις γραπτές πηγές.

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν στοιχεία μιας πρώτης επαφής με μνημεία της εν λόγω επισκόπησης, τα οποία άπτονται των πιο πάνω θεμάτων. Θα σχολιαστούν επίσης με συντομία έργα δυτικής γλυπτικής-λιθοξοϊκής (15^{ου}-17^{ου} αι.) που κοσμούν βενετικά μνημεία αλλά και βυζαντινούς ναούς και η πρόσληψή τους.

Στην περιήγηση και στην επεξεργασία του υλικού συμμετείχαν οι μεταπτυχιακές φοιτήτριες Σοφία-Μαρία Βερούτη, Βασιλική Ζορμπά, Βασιλική Κλώτσα, Δέσποινα Μπούλιου, Ευγενία-Μαρία Σουβατζή και η πτυχιούχος Σταυρούλα Κοκκίνη. Ευχαριστίες οφείλονται στις αρχαιολόγους Γεωργία Μοσχόβη, Μαρία Μαρή, Μαριάννα Κατηφόρη και στην αρχιτέκτονα Δάφνη Χρονάκη για την πολύτιμη βοήθειά τους. Επίσης στον επίκ. καθηγ. Γιάννη Παπαδάτο, όπως και στις εκκλησιαστικές αρχές και τους ιερείς και κατοίκους της Ανατολής Ιεραπέτρας και της ευρύτερης περιοχής.

VASSILIS K. LAMBRINOUDAKIS

Recent finds in the sanctuary and the city of Epidauros

New as well as complementary excavations have recently been conducted in the center of the sanctuary of Asklepios at Epidauros and in its theatre during restoration works by the Committee for the Conservation of the Monuments of Epidauros. Interesting finds in the stage building and the cavea of the theatre provide new evidence pertaining to the date and use of the monument. In the center of the sanctuary unknown edifices of an early date were explored and abundant evidence for ritual performances came to light, which proves that the cult in the Asklepieion began already in the 7th century and reveals interesting aspects of its early function (7th-4th C. BC. In the city of Epidauros the investigation of the area around the theatre brought to light well preserved constructions of the Romanera.

Πρόσφατα ευρήματα στο ιερό και την πόλη της Επιδαύρου

Στο κέντρο του Ασκληπιείου της Επιδαύρου και στο θέατρό του πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια μετανασκαφές και νέες ανασκαφικές διερευνήσεις στο πλαίσιο της αποκατάστασης των μνημείων του από την Επιτροπή Συντήρησης Μνημείων Επιδαύρου. Στη σκηνή και το κοίλο του θεάτρου, προέκυψαν νέα ενδιαφέροντα στοιχεία για τη χρήση και τη χρονολόγηση του μνημείου. Στο κέντρο του ιερού εντοπίστηκαν νέα οικοδομήματα από τις παλαιότερες φάσεις του, καθώς και λείψανα τελετουργιών που τεκμηριώνουν την έναρξη της λατρείας από τον 7ο π.Χ. αιώνα και την πρόμη λειτουργία της.

The inscriptions from the “Diogeneion Gymnasium”

The University of Athens excavation in the area of the “Diogeneion Gymnasium” since 2002 has unearthed a considerable number of inscriptions from the Classical to the Late Roman era, covering a variety of thematics from the Athenian public life.

In the first part of this paper, we will focus on three inscriptions in particular. The first one is a part of a big marble monument, probably choragic, mentioning a victor from dramatic or musical games in Athens. The second one is a small part of a votive relief relating to the Eleusinian cult. The last inscription is a very fragmentary part of a name list. We must notice also that there are several more inscriptions, the most of them very fragmentary, dating from the Roman and Early Christian period.

In the second part of this paper, we will be presenting two fragmentary inscriptions, from the 2007-8 excavation seasons, one of which is a decree dating to the 3rd c. BC, mentioning the secretary of the Boule and the Ecclesia.

Οι επιγραφές από το «Διογέτειο Γυμνάσιο»

Η πανεπιστημιακή ανασκαφή που πραγματοποιείται στο χώρο του «Διογενείου Γυμνασίου» από το 2002 έχει φέρει στο φως ικανό αριθμό επιγραφών από την Κλασική ως την Ύστερη Ρωμαϊκή περίοδο, οι οποίες αναφέρονται σε ένα πλατύ φάσμα του δημόσιου βίου της Αθήνας.

Στο πρώτο μέρος της ανακοίνωσης γίνεται αναφορά σε τρεις επιγραφές. Ένα τμήμα μαρμάρινου επιστυλίου με το όνομα νικητή ή χορηγού σε δραματικούς ή μουσικούς αγώνες. Ένα μικρό τμήμα αναγλύφου που αναγράφει το όνομα του αναθέτη. Παριστάνει ανδρική μορφή, η οποία κρατά στο αριστερό χέρι μεγάλη δάδα. Το θέμα του αναγλύφου συνδέεται με την ελευσινιακή λατρεία και χρονολογείται στη ρωμαϊκή περίοδο. Η τρίτη επιγραφή αφορά σε αποσπασματικό τμήμα καταλόγου ονομάτων, ίσως εφήβων. Παράλληλα, σημειώνεται ότι υπάρχουν αρκετές ακόμα επιγραφές, που χρονολογούνται κυρίως στην ρωμαϊκή και την πρώιμη χριστιανική περίοδο.

Στο δεύτερο τμήμα της παρουσίασης γίνεται αναφορά σε δυο πολύ αποσπασματικές επιγραφές, από τις ανασκαφικές περιόδους 2007-2008, μια από τις οποίες αποτελεί ψήφισμα των μέσων του 3^{ου} αι. π. Χ. στο οποίο σώζεται αναφορά στον γραμματέα της Βουλής και της Εκκλησίας του Δήμου.

STELIOS LEKAKIS[#]

“For these we fought”. Digging the land of Ionia, 1919-1922

On May 15, 1919, the Greek army, on the side of the victorious Entente, landed in the area of Smyrna, (re)claiming the awarded lands of Asia Minor. The newly composed Greek government in the area had been swift to establish the Greek Archaeological Service of Asia Minor and fund a number of social and cultural activities; among them there was a considerable number of archaeological projects (surveys, excavations, restorations, creation of local museums etc.), aiming to solidify the Greek identity of the local populations, directly referring to the elitistic narrative of ‘homeland’ concerning her glorious past.

Even though archaeological projects are well known in occupation/liberation warfare, the Greek case in Asia Minor is a relatively uncharted territory with scarce bibliographic references.

This paper, part of an on-going project concerning the political background, practices and the findings of the Greek excavations in Asia Minor discusses new data retrieved, while researching written resources from the National Archive of Monuments and the Army History Directorate.

“Δι’αυτά πολεμήσαμεν”. Ανασκάπτοντας τη γη της Ιωνίας, 1919-1922

Στις 15 Μαΐου 1919, ο Ελληνικός Στρατός, σύμμαχος της νικήτριας Αντάντ, αποβιβάστηκε στη Σμύρνη, καταλαμβάνοντας/απελευθερώνοντας τα απονεμηθέντα εδάφη της Μικράς Ασίας. Η Ελληνική Διοίκηση μόλις οργανώθηκε στην περιοχή δημιούργησε την ‘Υπηρεσία Αρχαιοτήτων Μικράς Ασίας’ και χρηματοδότησε ένα σύνολο από κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες ανάμεσά τους και ένα σημαντικό αριθμό αρχαιολογικών έργων (επιφανειακές έρευνες, ανασκαφές, αναστηλώσεις, δημιουργία τοπικών μουσείων κ.α.), που στόχευαν στη στερέωση της ελληνικής ταυτότητας στους τοπικούς πληθυσμούς και αναφέρονταν ευθέως στην ελιτιστική αφήγηση της ‘μητέρας-πατρίδος’ σχετικά με το ένδοξό της παρελθόν. Αν και τα αρχαιολογικά έργα είναι γνωστά σε εμπόλεμες περιόδους, η ελληνική περίπτωση στη Μικρά Ασία παραμένει ένα αποσπασματικά ερευνημένο πεδίο με περιορισμένη παρουσία στη βιβλιογραφία.

Η ανακοίνωση αυτή, αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης έρευνας σχετικά με το πολιτικό υπόβαθρο, τις πρακτικές και τα ευρήματα των ανασκαφών των Ελλήνων στη Μικρά Ασία, και συζητά νέα στοιχεία που προκύπτουν από την έρευνα στο Εθνικό Αρχείο Μνημείων και στο αρχείο της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού.

EFTHIMIA MAVROMICHALI

Sonia Kalogeropoulou's painting work: a first approach

During the academic year 2013-14 the painting work of the painter and poet Sophia/Sonia Kalogeropoulou was catalogued. The whole of her painting work together with her personal archive was donated to the *Society of the Friends of the People* by her mother, Athina Kalogeropoulou, in 2004. Her particularly interesting artistic production moves stylistically within the wider frame of expressionism with the human form being her prevailing motif.

This presentation is a first approach to her painting from an art historical point and aims at highlighting its background and intentions.

Η ζωγραφική της Σόνιας Καλογεροπούλου: μια πρώτη προσέγγιση

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013-14 καταγράφηκε το συνολικό ζωγραφικό έργο της ζωγράφου και ποιήτριας Σοφίας/Σόνιας Καλογεροπούλου (1945-2003), που δωρήθηκε στην *Εταιρεία Φίλων του Λαού* μαζί με το προσωπικό της αρχείο από τη μητέρα της, Αθηνά Καλογεροπούλου, το 2004. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα σημαντική καλλιτεχνική παραγωγή με την προσωπική και ιδιαίτερη τεχνοτροπία της δημιουργού να κινείται στον ευρύτερο χώρο του εξπρεσιονισμού και με κυρίαρχο θεματικό μοτίβο της την ανθρώπινη μορφή.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρηθεί μια πρώτη τεχνοϊστορική προσέγγιση στο ζωγραφικό της έργο με στόχο να εντοπισθούν οι προϋποθέσεις και οι προθέσεις του.

NIKI MEGALOMMATI*

**The glazed pottery from the “Diogeneion Gymnasium”
excavation in Athens (11th-18th c.)**

This presentation attempts to make an overview and an appraisal of the glazed pottery brought to light during the systematic archaeological research of the University of Athens at the “Diogeneion Gymnasium” site from 2002 until today. The location of the excavation, on the north side of the Acropolis hill, east of the Roman Agora and in the old district of Plaka, attaches great value to the excavation material. Additionally, the fact that the late-roman wall of Athens, which was the eastern edge of the city for a long period, passes through the excavation area, confirms that this actual site has never been abandoned.

The disturbed layers offer plenty of material for study; this however is fragmented, consisting of numerous sherds, which can rarely be attributed to one and the same object or be attached to each other. Consequently, the classification and dating of the glazed pottery are based mainly on comparative material from neighboring sites, on the decoration techniques and the widely known from bibliography typologies.

The material under study covers a long period, from the 11th to the 18th century. Its systematic recording and research provides important information about the specific characteristics of various wares detected at this site, the decoration techniques, the iconography, the shapes of vessels and the texture of clay, as shown by the macroscopic study. Simultaneously, it allows comment on the origin of the material, the commercial links between Athens and other regions of Greece and the Mediterranean, as well as the existence and the period of function of local workshops. The glazed pottery from the “Diogeneion Gymnasium” enlightens various aspects of everyday life of Athens’ society, within an extended time frame, contributing considerably to the historical documentation of the region.

**Η εφυαλωμένη κεραμική από την ανασκαφή του «Διογενείου Γυμνασίου»
στην Αθήνα (11^{ος} - 18^{ος} αι.)**

Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται μια συνολική θεώρηση και αποτίμηση της εφυαλωμένης κεραμικής, που αποκαλύφθηκε κατά τη συστηματική αρχαιολογική έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών στο «Διογέλειο Γυμνάσιο» από το 2002 έως σήμερα. Η θέση της ανασκαφής, στα βόρεια του λόφου της Ακρόπολης, ανατολικά της Ρωμαϊκής Αγοράς και μέσα στον συνοικισμό της Πλάκας, προσδίδει ιδιαίτερη αξία στο ανασκαφικό υλικό. Επιπροσθέτως, η αποκάλυψη μικρού τμήματος του υστερορωμαϊκού τείχους της Αθήνας, που αποτέλεσε για μακρά χρονική περίοδο το ανατολικό όριο του πυρήνα της πόλης, επιβεβαιώνει ότι η θέση αυτή ουδέποτε εγκαταλείφθηκε.

Τα διαταραγμένα έως μεγάλο βάθος στρώματα συμπεριλαμβάνουν άφθονο υλικό για μελέτη, το οποίο, ωστόσο, παρουσιάζεται αποσπασματικό, αποτελούμενο από πλήθος όστρακα σπάνια συνανήκοντα ή συγκολλώμενα. Κατά συνέπεια, η ταξινόμηση και η χρονολόγηση της εφυαλωμένης κεραμικής βασίζονται, ως επί το πλείστον, σε συγκριτικό υλικό από γειτονικές θέσεις, στη μελέτη των τεχνικών διακόσμησης και στην υιοθέτηση των ευρέως χρησιμοποιούμενων στη βιβλιογραφία τυπολογιών.

Το υπό μελέτη υλικό καλύπτει μια μακρά χρονική περίοδο, από τον 11^ο έως τον 18^ο αιώνα. Η συστηματική έρευνα και η καταγραφή του παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των κατηγοριών που εντοπίζονται στον χώρο, τις τεχνικές διακόσμησης, την εικονογραφία, το σχήμα των αγγείων και τη σύσταση του πηλού, όπως προκύπτει από τη μακροσκοπική μελέτη. Παράλληλα, επιτρέπουν τη διατύπωση υποθέσεων σχετικών με την προέλευση του υλικού, τις επαφές της περιοχής με άλλες θέσεις του ελλαδικού χώρου και της Μεσογείου, την ύπαρξη τοπικών εργαστηρίων παραγωγής και τον χρόνο δράσης τους. Η εφυαλωμένη κεραμική από το «Διογέλειο Γυμνάσιο» διαφωτίζει, τέλος, όψεις της καθημερινής ζωής της κοινωνίας της Αθήνας, μέσα σ' ένα εκτεταμένο χρονικά πλαίσιο, συμβάλλοντας στην καλύτερη ιστορική τεκμηρίωση του τόπου.

**Two post-byzantine monastic complexes with rural economy facilities
at Saidona of Messinian Mani**

The ruined monasteries of Baidenitsa and Samouil are located, almost hidden, in the gorge of Foneas, close to the settlement of Saidona, in Messinian Mani. The two monasteries, dated from the 17th c., are built on naturally fortified positions. Their fortified character is further enhanced with defensive towers and enclosure wall.

Among the two, the monastery of Samouil only follows the typical layout, with the buildings arranged along the sides of a nearly rectangular enclosure and the Catholic in the centre, while the layout of the buildings of Vaidenitsa seems adapted to the terrain with steep slope. The architectural remains consist, beyond religious buildings and defensive structures, of a variety of agricultural facilities, lying mostly outside the precinct. Mills, fulling, apiary, forge etc., testify that the two monasteries had additionally significant production activity.

The study of the rural economy establishments of both monasteries is confronted with considerable difficulties, due to both the fragmentary preservation of much of the material and also the insufficiency of written sources related to their property, real estate or not, history and production activity. On the other hand, the impressively small size of both monasteries – they would barely host a limited number of monks – comes in contrast with the rich agricultural production that they apparently had, suggesting at the same time potential commercial activity or other exploitation.

Since the end of the 17th and especially the 18th century Mani enjoys a status of relative autonomy and flourishes, which is ascertained by the monumental wealth of the region. In this historical context, the study of the rural economy facilities of Samouil and Vaidenitsa monasteries raises concerns about their wider role in everyday life and the economic development of the Captain of Androuvista.

Δύο μεταβυζαντινά μοναστηριακά συγκροτήματα με εγκαταστάσεις αγροτικής οικονομίας στη Σαϊδόνα της Μεσσηνιακής Μάνης.

Πλησίον της κοινότητας Σαϊδόνας της Μεσσηνιακής Μάνης, βρίσκονται, κρυμμένες σχεδόν μέσα στο φαράγγι του Φονέα, οι ερειπωμένες μονές Σαμουήλ και Βαϊδενίτσας. Τα δύο μοναστήρια χρονολογούνται από τον 17^ο αιώνα και είναι κτισμένα σε φυσικά οχυρές θέσεις. Ο αμυντικός τους χαρακτήρας ενισχύεται ακόμα περισσότερο με πολεμικό πύργο και οχυρωματικό περίβολο.

Από τις δύο μονές μόνο η μονή Σαμουήλ ακολουθεί την τυπική διάταξη, με τα κτίσματα να διατάσσονται κατά μήκος των πλευρών ενός σχεδόν τετράπλευρου περιβόλου και το Καθολικό στο κέντρο, ενώ η διάταξη των κτισμάτων της Βαϊδενίτσας φαίνεται ότι υπαγορεύθηκε κυρίως από τη μορφολογία του εδάφους, που παρουσιάζει στη θέση αυτή έντονη κλίση. Τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα συνίστανται, πέραν των θρησκευτικών κτηρίων και των αμυντικών κτισμάτων, σε ποικίλες αγροτικές εγκαταστάσεις, οργανωμένες ως επί το πλείστον εκτός του περιβόλου. Μύλοι, νεροτριβές, μελισσοκομείο, σιδηρουργείο κ.α. μαρτυρούν ότι οι δυο μονές είχαν επιπλέον σημαντική παραγωγική δραστηριότητα.

Η προσπάθεια μελέτης των εγκαταστάσεων αγροτικής οικονομίας των δύο μοναστηριακών συγκροτημάτων έρχεται αντιμέτωπη με σημαντικές δυσκολίες, εξ αιτίας αφενός της αποσπασματικής διατήρησης μεγάλου μέρους του υλικού και αφετέρου της ανεπάρκειας γραπτών πηγών σχετικών με την περιουσία, κτηματική και μη, την ιστορία και την παραγωγική τους δραστηριότητα. Από την άλλη μεριά εντύπωση προκαλεί το μικρό μέγεθος των δύο μονών – που με δυσκολία θα φιλοξενούσαν έναν περιορισμένο αριθμό μοναχών –, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με την πλούσια αγροτική παραγωγή, όπως μαρτυρούν τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, υποδηλώνοντας ταυτόχρονα πιθανή εμπορική ή άλλη εκμετάλλευση.

Από το τέλος του 17^{ου} και κυρίως κατά τον 18^ο αι., η Μάνη βρίσκεται σε καθεστώς σχετικής αυτονομίας και ακμάζει, στοιχεία που διαπιστώνονται και από τον μνημειακό πλούτο της περιοχής. Μέσα σ' αυτό το ιστορικό πλαίσιο, η μελέτη των εγκαταστάσεων αγροτικής οικονομίας των μοναστηριών Σαμουήλ και Βαϊδενίτσας γεννά προβληματισμούς σχετικά με τον ευρύτερο ρόλο τους τόσο στην καθημερινή ζωή όσο και στην οικονομική ανάπτυξη της Καπετανίας της Ανδρούβιστας.

MARLEN MOULIOU

**Museums, their values and the citizens: in search of different views
and attitudes in contemporary Greek society**

In recent years, the discussion about the social significance of museums and their multiple values has intensified both among professionals and citizens alike. In Greece, empirical data on how the Greeks relate to museums and shape their approaches to them and think about their role in society are scarce and not systematically collected.

In this presentation, the aim is to present the preliminary results of a research project entitled «Mapping public views of citizens on museums and their social value», a project I started in 2014 with the intention to fill this gap. The first phase of the project was a questionnaire-based survey on approximately 600 individuals who were interviewed by a research assistant (S. Karouni) in different districts of Athens. The collected sample provides ample interesting material to map core stances and attitudes about the Greek (archaeological mostly) museum of today.

**Τα μουσεία, οι αξίες τους και οι πολίτες: μελετώντας απόψεις
και συμπεριφορές στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία**

Τα τελευταία χρόνια η συζήτηση για την κοινωνική αξία των μουσείων και τις πολλαπλές εκφάνσεις και εκφράσεις της έχει εντατικοποιηθεί στον επιστημονικό και δημόσιο λόγο. Στην Ελλάδα, τα εμπειρικά δεδομένα γύρω από τις σχέσεις και απόψεις των Ελλήνων πολιτών για τα μουσεία και το σύγχρονο ρόλο τους στην κοινωνία, είναι σχετικά λιγοστά και κατακερματισμένα.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα ευρήματα και προκαταρκτικά πορίσματα του ερευνητικού προγράμματος «Αποτύπωση της κοινής γνώμης των πολιτών για τα μουσεία και την κοινωνική τους αξία», το οποίο υλοποιήθηκε το 2014 από την γράφουσα με στόχο την κάλυψη του παραπάνω ερευνητικού κενού. Η πρώτη φάση της έρευνας περιλάμβανε εκτεταμένη δειγματοληψία βάσει ερωτηματολογίου σε διάφορες περιοχές της Αθήνας, η οποία πραγματοποιήθηκε από συνεργάτιδα του έργου (Σ. Καρούνη). Το υλικό των 600 περίπου απαντήσεων που συγκεντρώθηκε προσφέρει πλήθος πληροφοριών που επιτρέπουν μια συνθετική αποτύπωση κυρίαρχων τάσεων και αντιλήψεων για το ελληνικό μουσείο (κυρίως το αρχαιολογικό) σήμερα.

**Sergei Diaghilev's Russian Ballets:
A new influence on Amedeo Modigliani's Caryatides drawings**

Amedeo Modigliani (1884-1920) is known mainly for his paintings: the peculiar portraits and the provocative female nudes. However, just recently, there has been increased the interest of scholars in Modigliani's involvement in sculpture, which he practiced in the period 1909-1915. His sculptural subjects were two: the Heads and the Caryatides, on which he realized many preparatory studies. Nevertheless, the Caryatides have not been yet the subject of an excessive research, in contrast with the Heads. As a result, the existing problems related to the study of the Caryatides are numerous; one of those is the finding of the possible prototypes and the influences that Modigliani absorbed in order to create this stunning type of Caryatid, which encloses all the tendencies flourished at the beginning of the 20th century in Paris (e.g. influences from the Egyptian art, ancient Greek art, primitive art, African art, Buddhist art, etc.). However, so far there has been no reference to the influence that the Diaghilev's Russian Ballets, famous that time in Paris (1909-1920), had on Modigliani's Caryatides. From the current research, Russian Ballets can be characterized undoubtedly as one more possible prototype of the Caryatides, due to the similar poses of Caryatides and Russian dancers, presented in *Comœdia Illustré* —a magazine which made famous the Russian Ballets in Paris. Moreover, the Italian met the people who participated in the Russian Ballets in person (dancers, scenographers, scriptwriters) as Modigliani's portraits reveal. Finally, it should be noticed that in the period 1910-1912 the Italian boehm maintained a relationship with the well-known Russian poetess Anna Achmatova, who initiated Modigliani into the Russian culture.

**Τα Ρωσικά Μπαλέτα του Sergei Diaghilev:
Μια νέα επίδραση στα σχέδια των Καρνατίδων του Amedeo Modigliani**

Ο Amedeo Modigliani (1884-1920) είναι γνωστός κυρίως για τα ζωγραφικά του έργα: τις ιδιόμορφες προσωπογραφίες και τα προκλητικά γυναικεία γυμνά του. Ωστόσο, μόλις πρόσφατα εντάθηκε το ενδιαφέρον των μελετητών για την ενασχόληση του Ιταλού μποέμ με τη γλυπτική, με την οποία καταπιάστηκε σχεδόν αποκλειστικά κατά την περίοδο 1909-1915. Θέματά του ήταν δύο: τα Κεφάλια και οι Καρνατίδες, για τα οποία και πραγματοποίησε πλήθος σπουδών. Κι ενώ τα πρώτα απετέλεσαν ήδη αντικείμενο μελέτης, οι Καρνατίδες δεν έτυχαν ανάλογης προσοχής. Ως εκ τούτου, τα προβλήματα που σχετίζονται με τη μελέτη των Καρνατίδων είναι πολλά. Ένα από αυτά είναι η εύρεση των πιθανών προτύπων τους και των επιρροών που δέχτηκε ο Modigliani, προκειμένου να δημιουργήσει αυτήν την πρωτότυπη Καρνατίδα, η οποία εσωκλείει όλες τις τάσεις που άνθησαν στις αρχές του 20ού αιώνα στο Παρίσι (π.χ. επιρροές από την αιγυπτιακή, την αρχαία ελληνική, την πρωτόγονη, την αφρικανική, τη βουδιστική τέχνη, κλπ.). Ωστόσο, μέχρι σήμερα δεν έχει γίνει κάποια αναφορά για τις επιδράσεις που πολύ πιθανό να άσκησαν στα σχέδια των Καρνατίδων τα διάσημα Ρωσικά Μπαλέτα του Diaghilev, τα οποία κατά το διάστημα αυτό μεσουρανούσαν στο Παρίσι (1909-1920). Από στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, τα ρωσικά μπαλέτα μπορούν να χαρακτηριστούν αναμφίβολα ως ένα ακόμα πρότυπο για τις Καρνατίδες του Modigliani, αφού οι στάσεις των Καρνατίδων παραπέμπουν έντονα στις φιγούρες των χορευτριών, όπως αυτές παρουσιάζονται στο *Comœdia Illustré* —το έντυπο που κατέστησε τα Ρωσικά Μπαλέτα διάσημα στο Παρίσι. Επίσης, ο Ιταλός είχε γνωρίσει προσωπικά τους συντελεστές των Ρωσικών Μπαλέτων (χορευτές, σκηνογράφους, σεναριογράφους), όπως μαρτυρούν σχετικές προσωπογραφίες. Τέλος, αξ σημειωθεί πως την περίοδο αυτή (1910-1912) ο Ιταλός μποέμ διατηρούσε σχέση με την Ρωσίδα ποιήτρια Anna Achmatova, η οποία και τον μύησε στη ρωσική κουλτούρα.

OLGA PALAGIA

**The Athena of the Sorgente Group in Rome:
a pedimental statue from Athens**

This paper deals with a Greek original of Parian marble dating from the third quarter of the fifth century B.C. that was bought by the Sorgente Group in the Roman market. The dowel holes at the back of the statue indicate that it was attached to a pediment. Its stylistic similarities to figures of Athena on Attic reliefs suggest an Athenian provenance. It is likely that the statue was removed from the pediment of an Attic temple by the Romans and carried to Rome like other original statues that were taken from Greece to Rome to decorate gardens. The Roman statue in the USA known as the Pitcairn Athena/Victory has remarkable similarities to the Sorgente Athena and may copy a classical prototype that also inspired the Athena now in Rome.

**Η Αθηνά του Ομίλου Sorgente της Ρώμης:
ένα αετωματικό άγαλμα από την Αθήνα**

Η παρούσα ανακοίνωση αφορά ένα πρωτότυπο άγαλμα από παριανό μάρμαρο του γ' τετάρτου του 5^{ου} αι. π.Χ. που αγοράστηκε από τον Όμιλο Sorgente στην αγορά αρχαιοτήτων της Ρώμης. Οι γομφώσεις στην πλάτη επιτρέπουν την υπόθεση ότι το γλυπτό προέρχεται από αέτωμα, ενώ οι στυλιστικές ομοιότητες που παρουσιάζει με μορφές Αθηνάς σε αθηναϊκά ανάγλυφα αποτελούν ενδείξεις για την προέλευσή της από την Αθήνα. Το άγαλμα πιθανόν αφαιρέθηκε από κάποιο αθηναϊκό ναό από τους Ρωμαίους και μεταφέρθηκε στη Ρώμη όπως άλλωστε και διάφορα άλλα πρωτότυπα γλυπτά της κλασσικής Ελλάδας που βρέθηκαν σε ρωμαϊκούς κήπους. Το ρωμαϊκό άγαλμα που είναι γνωστό ως Αθηνά/Νίκη Pitcairn και βρίσκεται στις ΗΠΑ παρουσιάζει αξιοσημείωτες ομοιότητες με την Αθηνά Sorgente. Πιθανόν αποτελεί αντίγραφο ενός κλασσικού προτύπου που επίσης ενέπνευσε την Αθηνά της Ρώμης.

Palaiopolis at Andros: The excavation of the Agora of ancient Andros

The agora of ancient Andros, at the modern Palaiopolis, near the ancient port, was constructed on terraces. The excavation carried out by the University of Athens has revealed sections of buildings and roads on two terraces. On the upper terrace the revealed buildings belong to at least six phases, the most important of which is dated to the first half of the 2nd century B.C. and includes a stoa and a building with monumental propylon and peristyle inner court. Between the two buildings and in front of the latter, sections of two flagstone roads were revealed, probably of the Early Hellenistic times. Below the building with the monumental propylon sections of two earlier buildings were revealed, dated to the Early Hellenistic times and possibly to the second half of the 3rd century B.C. respectively. On the ruins of the 2nd century B.C. constructions, another building was built in the 3rd century A.D. and at the beginning of the 7th century makeshift constructions. Recently came to light one more flagstone road below the road, which passed in front of the building with the propylon, dated possibly to the Late Classical period.

The buildings housed commercial and industrial activities. In the building with the propylon a practice of chthonian worship was also attested.

On the lower terrace a section of a stoa of the first half of the 2nd century B.C. was revealed, as well as a preceding flagstone road, dated probably to the Early Hellenistic times. In the stoa a fountainhouse, connected with a network of pipelines, is being excavated.

A basilica was built on the ruins of these constructions in the second half of the 5th century and was destroyed by an earthquake almost a century later. It was perhaps some years after the destruction of the Basilica that in its nave a single nave barrel-vaulted church was erected.

**Παλαιόπολη Άνδρου:
Η ανασκαφή της αγοράς της αρχαίας Άνδρου**

Ο χώρος της αγοράς της αρχαίας Άνδρου, στη θέση της σημερινής Παλαιόπολης, κοντά στο αρχαίο λιμάνι, ήταν διαμορφωμένος σε άνδηρα. Η έρευνα του Πανεπιστημίου Αθηνών έχει αποκαλύψει σε δύο άνδηρα τμήματα κτηρίων και δρόμων. Στο άνω άνδηρο τα κτήρια ανήκουν σε έξι τουλάχιστον φάσεις. Η σημαντικότερη φάση ανάγεται στο πρώτο μισό του 2ου αιώνα π.Χ. και περιλαμβάνει στοά και κτήριο με μνημειακό πρόπυλο και περίστυλη αυλή στο εσωτερικό. Μεταξύ των δύο κτηρίων και μπροστά από το δεύτερο αποκαλύφθηκαν τμήματα δύο πλακόστρωτων δρόμων, πιθανότατα των πρώιμων ελληνιστικών χρόνων. Κάτω από το κτήριο με το πρόπυλο αποκαλύφθηκαν δύο παλαιότερα κτήρια, που ανάγονται στους πρώιμους ελληνιστικούς χρόνους και πιθανώς στο δεύτερο μισό του 3ου αιώνα αντίστοιχα. Στα ερείπια των κτηρίων του 2ου αιώνα π.Χ. κτίστηκε στον 3ο αιώνα μ.Χ. άλλο κτήριο και στις αρχές του 7ου πρόχειρες κατασκευές. Τα τελευταία χρόνια, κάτω από το δρόμο που διερχόταν μπροστά από το κτήριο με το πρόπυλο ήρθε στο φως πλακόστρωτος δρόμος, μάλλον υστέρων κλασικών χρόνων.

Στα κτήρια στεγάζονταν εμπορικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες. Στο κτήριο με το πρόπυλο διαπιστώθηκε επιπλέον η άσκηση χθόνιας λατρείας.

Στο κάτω άνδηρο έχει αποκαλυφθεί τμήμα στοάς, του πρώτου μισού του 2ου αιώνα π.Χ., και πλακόστρωτου δρόμου, πιθανότατα πρώιμων ελληνιστικών χρόνων. Στο πίσω μέρος της στοάς αποκαλύπτεται κρήνη με δίκτυο αγωγών. Η στοά και ο δρόμος καλύφθηκαν κατά το δεύτερο μισό του 5ου αιώνα μ.Χ. από το κτήριο βασιλικής, η οποία καταστράφηκε από σεισμό σχεδόν ένα αιώνα μετά. Λίγο αργότερα οικοδομήθηκε στα ερείπιά της, στο κεντρικό κλίτος, μονοκάμαρος ναός.

GEORGIOS PALLIS

**Post-Byzantine graffiti at the katholikon
of Agios Ioannis Theologos Monastery, Mt. Hymettus**

Recent works of restoration at the katholikon of the post-Byzantine monastery of Agios Ioannis Theologos on Mt. Hymettus revealed unknown graffiti which provide new evidence on the history of the monument and the life in Attica in the beginning of the Ottoman era. The on-going study of this material is carried out with the permission of the 1st Ephorate of Byzantine Antiquities and the kindly support of the monastic fraternity.

The katholikon is a simple cross-in-square domed church with a narthex, dated to the 16th c. –formerly it was ascribed to the 13th-14th c. The graffiti are found on the columns of the nave, on spots suggesting that they were incised since the last had already been placed in the building. They have been written with a sharp tool, in a very unskilled manner that shows haste and makes them just about illegible.

Almost all the graffiti follow the same type, common in inscriptions of this kind, with short invocations for divine intervention (*Κύριε βοήθει ...*, *Μνήσθητι Κύριε ...*), commemorating at the same time the pilgrimage of the carvers to the church. What is rather precious in terms of chronology, many texts end with dates that cover a period from the last quarter of the 15th c. to the third quarter of the 16th.

The earlier –up to now– exactly dated graffiti, of the year 1486/7, puts a terminus ante quem for the date of the foundation of the church, as well as of the monastery, issues deprived of testimony from other sources. This point brings us to the question whether the katholikon of Theologos forms the earlier monument of the post Byzantine church architecture in Attica or it is a building of the Frankish period, which was reused in the first decades of the Ottoman rule.

**Μεταβυζαντινά χαράγματα στο καθολικό της μονής
του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στον Υμηττό**

Στο καθολικό της μεταβυζαντινής μονής του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στον Υμηττό ήρθαν στο φως μετά από πρόσφατες εργασίες αποκατάστασης άγνωστα χαράγματα, τα οποία συνεισφέρουν νέα στοιχεία για την ιστορία του μνημείου και τη ζωή στην Αττική κατά την πρώτη περίοδο της Τουρκοκρατίας. Η υπό εξέλιξη μελέτη τους πραγματοποιείται με την άδεια της 1ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και την πρόθυμη συνδρομή της μονής.

Το καθολικό ανήκει στον τύπο του απλού σταυροειδούς εγγεγραμμένου τρουλαίου ναού με νάρθηκα και έχει χρονολογηθεί στον 16ο αι. –παλαιότερα προσγραφόταν στον 13ο-14ο αι. Τα χαράγματα εντοπίζονται στους κίονες του κυρίως ναού, σε σημεία που υποδεικνύουν ότι χαράχθηκαν αφού αυτοί είχαν τοποθετηθεί στην υφιστάμενη θέση τους. Η αναγραφή τους έχει γίνει με αιχμηρό αντικείμενο και με πολύ αδέξιο τρόπο, που προδίδει βιασύνη και τα καθιστά εξαιρετικά δυσανάγνωστα.

Τα περισσότερα χαράγματα ακολουθούν τον ίδιο, κοινό στις επιγραφές αυτού του είδους τύπο. Περιέχουν σύντομες επικλήσεις για θεία μεσολάβηση (*Κύριε βοήθει ...*, *Μνήσθητι Κύριε ...*) και αποτελούν συγχρόνως ενθυμήσεις της επίσκεψης των χαρακτών στο ναό. Ιδιαίτερα πολύτιμες είναι οι χρονολογίες με τις οποίες κλείνουν πολλές αναγραφές, που καλύπτουν το διάστημα από το τελευταίο τέταρτο του 15ου αι. ως το τρίτο τέταρτο του 16ου.

Το παλαιότερο μέχρι στιγμής ακριβώς χρονολογημένο χάραγμα, του έτους 1486/7, θέτει ένα *terminus ante quem* για τη χρονολόγηση της ίδρυσης του ναού και, κατ' επέκταση, της ίδιας της μονής, ζητήματα για τα οποία δεν διαθέτουμε μαρτυρίες από άλλες πηγές. Το στοιχείο αυτό οδηγεί στο ερώτημα αν το καθολικό της μονής του Θεολόγου αποτελεί το πρωιμότερο μνημείο της μεταβυζαντινής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής στην Αττική ή αν πρόκειται για κτίσμα της φραγκοκρατίας, το οποίο γνώρισε νέα χρήση κατά τις πρώτες δεκαετίες της οθωμανικής κυριαρχίας.

The excavation of the University of Athens in Anatoli, Ierapetra

The excavations of the University of Athens in Anatoli started in 2012 and during the first field season a large Neopalatial mansion was revealed at the site of Gaidourofas, on the mountains above Ierapetra, at 900 meters altitude. The mansion is dated to the Late Minoan I period, and, on the basis of the preliminary evidence, it functioned as the administrative and economic center of an extensive upland area, controlling the exploitation of the mountain resources and the distribution of the products to the lowlands.

The last two field seasons (2013-2014) produced new evidence concerning the function, the character and the significance of the building at Gaidourofas but also generated new issues for further investigation. Moreover, the excavation carried out last year in collaboration with the Ephorate of Antiquities of Lasithi in the neighboring site of Stavromenos revealed a peak sanctuary with remarkable continuity of use from Minoan to Roman times. The relations between the mansion of Gaidourofas and the sanctuary at Stavromenos may provide new evidence for the understanding of the two sites. Finally, the presence of these sites on the mountains provides indirect, albeit valuable, information concerning habitation in the plain of Ierapetra.

Οι ανασκαφές του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Ανατολή Ιεράπετρας

Οι ανασκαφές του Πανεπιστημίου Αθηνών στην Ανατολή ξεκίνησαν το καλοκαίρι του 2012 και κατά την πρώτη ανασκαφική περίοδο αποκαλύφθηκε ένα μεγάλο Νεοανακτορικό κτίριο στη θέση Γαϊδουροφάς, στα ορεινά της Ιεράπετρας, σε υψόμετρο 900 μέτρων. Το κτίριο χρονολογείται στην Υστερομινωική Ι περίοδο και σύμφωνα με τις πρώτες ενδείξεις λειτουργούσε ως διοικητικό και οικονομικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής, ελέγχοντας την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων του βουνού και τη διακίνηση των προϊόντων τα πεδινά.

Όπως θα παρουσιαστεί στην παρούσα ανακοίνωση, οι ανασκαφές των επόμενων ετών (2013 και 2014) παρείχαν νέα στοιχεία ως προς τις λειτουργίες, το χαρακτήρα και τη σημασία του κτιρίου, θέτοντας ωστόσο νέα προβλήματα και αφήνοντας αρκετά ζητήματα ανοιχτά προς διερεύνηση. Επιπλέον, το 2014 οι ανασκαφές επεκτάθηκαν στη γειτονική κορυφή του Σταυρωμένου, όπου, σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Λασιθίου, αποκαλύφθηκε ιερό κορυφής με αξιοσημείωτη διάρκεια χρήσης από τα μινωικά έως τα ρωμαϊκά χρόνια. Η σχέση του κτιρίου στο Γαϊδουροφά με το ιερό στον Σταυρωμένο αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την κατανόηση των δύο θέσεων. Αντίστοιχα, η ύπαρξη και λειτουργία των δύο θέσεων στα ορεινά δίνει έμμεσες αλλά πολύτιμες πληροφορίες για άγνωστες παραμέτρους της κατοίκησης στη πεδιάδα της Ιεράπετρας.

**Y. PAPADATOS, N. POLYCHRONAKOU-SGOURITSA,
G. VAVOURANAKIS, P. VALAVANIS**

The University of Athens excavation at Plassi, Marathon

The excavation at Marathon-Plassi of the Department of Archaeology and History of Art commenced in May 2014 and since its beginning it had a twofold character, educational and research.

As an educational process it is part of the compulsory course “IA103: Excavating, Studying and Exhibiting Archaeological Material” offering field work experience to all the students of archaeology who will soon become professionals in the Greek Archaeological Service, the museums and various organizations related to cultural heritage management.

The importance of the excavation as a research project lies on the fact that, on the basis of the limited excavations carried out in 1970, Plassi was the center of continuous human activity, for almost four millennia, from the Neolithic period until the late antiquity.

The 2014 excavation campaign had investigative character, aiming at re-opening the trenches of the old excavations and understanding the deposits and the stratigraphy. As will be presented, the results of the first excavation season in some cases confirmed and in others casted doubts on the interpretations of the first excavators. In any case, they confirmed the importance of the site, which has the potential to be the focus of the Department’s excavation and research activity for years to come.

**Γ. ΠΑΠΑΔΑΤΟΣ, Ν. ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΟΥ-ΣΓΟΥΡΙΤΣΑ,
Γ. ΒΑΒΟΥΡΑΝΑΚΗΣ, Π. ΒΑΛΑΒΑΝΗΣ**

Η πανεπιστημιακή ανασκαφή στο Πλάσι Μαραθώνα

Η πανεπιστημιακή ανασκαφή του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης στο Πλάσι Μαραθώνα ξεκίνησε τον Μάιο του 2014, με διττό χαρακτήρα, εκπαιδευτικό και ερευνητικό.

Ως εκπαιδευτική διαδικασία, πραγματοποιείται κάθε Μάιο στο πλαίσιο του υποχρεωτικού μαθήματος «ΙΑ103: Ανασκαφική, Επεξεργασία Αρχαιολογικού Υλικού και Μουσειολογία» και αποτελεί το βασικό πεδίο πρακτικής άσκησης των πτυχιούχων μας, που θα ασχοληθούν με τη μελέτη και τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η σημασία της ανασκαφής ως ερευνητικού προγράμματος έγκειται στο γεγονός ότι, σύμφωνα με τις περιορισμένης έκτασης ανασκαφές που έγιναν το 1970, το Πλάσι αποτέλεσε επίκεντρο ανθρώπινης δραστηριότητας με αξιοσημείωτη συνέχεια για τέσσερεις σχεδόν χιλιετίες, από τη Νεολιθική εποχή έως και την ύστερη αρχαιότητα.

Η ανασκαφή του 2014 είχε καθαρά διερευνητικό χαρακτήρα και σκοπός ήταν η αποκάλυψη των τομών των ανασκαφών του 1970, και η κατανόηση του χαρακτήρα των αποθέσεων και της στρωματογραφίας. Όπως θα φανεί στην παρουσίαση, τα αποτελέσματα της πρώτης ανασκαφικής περιόδου σε άλλα σημεία επιβεβαίωσαν και σε άλλα έθεσαν σε αμφισβήτηση τις ερμηνείες των πρώτων ανασκαφών. Ωστόσο, επιβεβαιώθηκε με ξεκάθαρο τρόπο η μακρόχρονη ανθρώπινη παρουσία και η μεγάλη σημασία της θέσης, η οποία έχει όλα τα στοιχεία και τις δυνατότητες να αποτελέσει σε βάθος χρόνου το επίκεντρο της ανασκαφικής και ευρύτερα ερευνητικής δραστηριότητας του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης.

DIMITRIS PAVLOPOULOS

A. Tassos - Fotis Zachariou: The chronicle of an unshaded friendship

This year, on the occasion of thirty years from the death of the painter-engraver A. Tassos (1914-1985) and sixty years from the conservations of the painter-conservator Fotis Zachariou (1909-2001) on Mount Athos, their —undisturbed by time and changing circumstances— parallel course of life and mutual artistic creation are detected. Furthermore, their cooperation on two rare artistic books of 1956 (*Manuel Panselinos*, with texts by the scholar of byzantine art and in 1950s rector of the Aristotle University of Thessaloniki Andreas Xyngopoulos, and *Byzantine monuments in Attica and Boeotia*, with texts by the scholar of byzantine art and in 1950s director of the Benaki Museum Manolis Chatzidakis) is investigated, while the overall contribution in the modern art of the postwar period is considered to be important. This paper intends to demonstrate, through unknown archival material, the degree of communication and interaction that the one artist exercised on the other and the side facets of their relationship. Since 1950, Tassos seems to have abandoned the monochrome of his black-and-white engraving, in favor of a colorful technique —relevant to his knowledge of frescoes and icons at Mount Athos; a technique that he used on his prints and stamps. Zachariou's painting, as well, has been influenced by the technique and the style of postbyzantine painting, while his painting subjects recall his months-long stay in Mount Athos. The collaboration between the two artists had as a result two paperbacks series, masterfully printed at the famous graphic arts factory Aspioti-ELKA. It was the only time in postwar Greece that albums of such a high quality were published, promoting at the same time the unknown Greek art even abroad, as these albums were translated in English, French and German, a decision that led to the economic destruction of the publishing house!

**Α. Τάσσος - Φώτης Ζαχαρίου:
Το χρονικό μιας ασκίαστης φιλίας**

Με αφορμή τη συμπλήρωση φέτος τριάντα χρόνων από τον θάνατο του ζωγράφου-χαράκτη Α. Τάσσου (1914-1985) και εξήντα χρόνων από την εργασία του ζωγράφου-συντηρητή Φώτη Ζαχαρίου (1909-2001) στο Άγιον Όρος, ανιχνεύεται η στηριγμένη στην αδιατάρακτη από τον χρόνο και τις μεταβολές των συνθηκών παράλληλη πορεία ζωής και καλλιτεχνικής δημιουργίας τους, διερευνάται η συνεργασία τους σε δύο σπάνιες πλέον καλλιτεχνικές εκδόσεις το 1956 (*Μανουήλ Πανσέληνος*, με κείμενα του βυζαντινολόγου και την περίοδο εκείνη πρύτανη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, βυζαντινολόγου Ανδρέα Ξυγγόπουλου, και *Βυζαντινά μνημεία Αττικής και Βοιωτίας*, με κείμενα του βυζαντινολόγου και διευθυντή του Μουσείου Μπενάκη Μανόλη Χατζηδάκη), ενώ αποτιμάται η γενικότερη συμβολή τους στη νεοελληνική τέχνη κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Η ανακοίνωση σκοπεύει να καταδείξει μέσα από άγνωστο αρχειακό υλικό τον βαθμό επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης που άσκησε ο ένας στον άλλον, καθώς και τις παράπλευρες εκφάνσεις της σχέσης τους. Ο Τάσσος φαίνεται ήδη από τη δεκαετία του 1950 να εγκαταλείπει τη μονοχρωμία της έως τότε ασπρόμαυρης χαρακτηριστικής του, υιοθετώντας τόσο στη χαρακτική του όσο και στα γραμματόσημα που επιμελήθηκε μια πολυχρωμία όχι άσχετη με τη γνωριμία των αγιορείτικων τοιχογραφιών και εικόνων. Ο Ζαχαρίου επηρεάζεται στη ζωγραφική του από την τεχνική και γενικότερα από το ύφος της μεταβυζαντινής ζωγραφικής, αντλώντας μάλιστα και τα θέματά του από την πολύμηνη παραμονή του στο Άγιον Όρος. Η συνεργασία των δύο καλλιτεχνών θα αποδώσει τους καρπούς της με τα δύο αριστοτεχνικά τυπωμένα στο ονομαστό εργοστάσιο γραφικών τεχνών Ασπιώτη-ΕΛΚΑ χαρτόδετα βιβλία. Ήταν η πρώτη και η τελευταία φορά που κυκλοφορήθηκαν στην υπό ανασυγκρότηση Ελλάδα τέτοιων υψηλών προδιαγραφών λευκώματα, προβάλλοντας την άγνωστη ελληνική τέχνη και στο εξωτερικό, αφού μεταφράστηκαν στην αγγλική, στη γαλλική και στη γερμανική γλώσσα, σημαίνοντας την οικονομική καταστροφή του εκδοτικού οίκου!

EIRENE PEPPA PAPAIOANNOU

**Coroplastic works of art from the collections of the National Archaeological Museum.
Actors, realistic, grotesque and caricature types**

A group of one hundred twenty eight clay figurines from the old collections of the National Archaeological Museum presents a large and very interesting repertoire from the theatrical world (actors and masks of Tragedy and New Comedy), as well as from the creative fields of Realism, Caricature and the Grotesque of the Hellenistic period.

Some of these figurines come from Attica, Boeotia (Thebes and Tanagra), Corinth, Amorgos, Assos, Klazomenae and Smyrna. The provenance of most of them, however, is unknown.

Κοροπλαστικά έργα από τις Συλλογές του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου. Τύποι θεατρικοί, ρεαλιστικοί και γελοιογραφικοί

Από τα παλαιά αποκτήματα του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου ένα σύνολο από εκατόν είκοσι οκτώ πήλινα ειδώλια που ανήκουν σε ισάριθμους τύπους αντιπροσωπεύει ένα εκτεταμένο και πολύ ενδιαφέρον θεματολόγιο προερχόμενο από τον κόσμο του θεάτρου (ηθοποιοί και προσωπεία τραγωδίας και νέας κωμωδίας), καθώς και από τον δημιουργικό χώρο του ρεαλισμού και της γελοιογραφίας των ελληνιστικών χρόνων.

Μερικά από τα ειδώλια αυτά προέρχονται από την Αττική, τη Βοιωτία (Θήβα και Τανάγρα), την Κόρινθο, την Αμοργό, την Άσσο, τις Κλαζομενές και τη Σμύρνη. Τα περισσότερα είναι άγνωστης προέλευσης.

Obeloi from the sanctuary of Zeus on Mt. Parnes

This paper is part of the author's master thesis and presents the iron obeloi (spits), which were unearthed in 1959, during the short excavation of Zeus sanctuary near the Mount Parnes peak, Karavola, under the direction of Euthymios Mastrokostas. Despite their fragmentation and corrosion, these artifacts are highly interesting and offer a wide field for discussion, concerning ancient Greek cult. The entire archaeological material is studied by a scientific team, headed by professor Lydia Palaiokrassa-Kopitsa.

The sanctuary is identified as the one referred by Pausanias, as sanctuary of *Zeus Parnesios*, in which he was worshipped as god of weather phenomena and was one of the earliest all over Attica, since cult is testified since Protogeometric period and presents continuity to the 6th century AD. Obeloi are usually found in sanctuaries and tombs and constitute a fundamental cult instrument, used in the preparation of sacrificial meals following the sacrifice (*thysia*), while they can also be votives or prestige objects. Parnes' obeloi, from which circa 60 pieces are preserved, consist only a small part of the iron objects revealed by the excavations, as 4000 knife blades, sickle blades, 20 weapon parts and a few cooper objects were also found. Among the obeloi, there is an inscribed one, which helps the understanding of the cult in the sanctuary. The study of parallels from other sanctuaries and the study of the iconographic and written evidence is necessary in order to interpret the obeloi from Parnes.

By the study of this material, our knowledge about one of the main cult instruments and one of the most important sanctuaries of Geometric and Archaic Attica is widened.

Οβελοί από το ιερό του Διός στην Πάρνηθα

Στην παρούσα ανακοίνωση, τμήμα της διπλωματικής εργασίας του γράφοντος, παρουσιάζονται οι σιδηροί οβελοί που βρέθηκαν το 1959, κατά την ολιγοήμερη ανασκαφή ιερού του Διός στην κορυφή Καραβόλα της Πάρνηθας, υπό την επίβλεψη του Ευθύμιου Μαστροκόστα. Παρά την αποσπασματικότητα με την οποία σώζονται και την έντονη διάβρωση που έχουν υποστεί, τα εν λόγω αντικείμενα παρουσιάζουν αξιοσημείωτο ενδιαφέρον και προσφέρουν ευρύ πεδίο για συζήτηση, σχετικά με την άσκηση της λατρείας. Το σύνολο του υλικού της ανασκαφής μελετάται από επιστημονική ομάδα με επικεφαλής την καθηγήτρια Λυδία Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα.

Το ιερό είναι το αναφερόμενο από τον Πausανία, ως ιερό του *Διός Παρνησίου*, όπου ο Ζεύς λατρευόταν ως θεός των καιρικών φαινομένων και η λατρεία σε αυτό μαρτυρείται από τους Πρωτογεωμετρικούς χρόνους και συνεχίζει ως τον 6ο αιώνα π.Χ. Οι οβελοί απαντούν συχνά σε ιερά και τάφους και αποτελούν βασικό λατρευτικό αντικείμενο που χρησίμευε στην προετοιμασία των λατρευτικών γευμάτων που έπονταν της θυσίας, ενώ μπορούν να έχουν αναθηματική λειτουργία ή να επιδεικνύονται ως αντικείμενα κύρους. Οι οβελοί της Πάρνηθας, από τους οποίους σώζονται περί τα 60 τμήματα, αποτελούν μικρό μόνο μέρος των σιδηρών αντικειμένων που έφεραν στο φως οι ανασκαφές, καθώς εντοπίστηκαν ακόμα 4000 λεπίδες μαχαιριών, λεπίδες δρεπανιών, 20 τμήματα όπλων, καθώς και λίγα χάλκινα αντικείμενα. Ένας εκ των οβελών είναι ενεπίγραφος και συμβάλλει ιδιαίτερα στην κατανόηση της λατρείας στο ιερό. Η αναζήτηση παραλλήλων σε άλλα ιερά, η σύγκριση με την εικονογραφία και τις γραπτές μαρτυρίες κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να ερμηνευθούν οι οβελοί από την Πάρνηθα.

Με τη μελέτη του υλικού αυτού διευρύνονται οι γνώσεις μας για ένα από τα βασικότερα λατρευτικά αντικείμενα, καθώς και για ένα από τα σημαντικότερα ιερά της Γεωμετρικής και Αρχαϊκής Αττικής.

PLATON PETRIDIS

**The university of Athens in Thasos
(the 2007-2014 campaigns): a review**

The co-direction of an excavation at Limenas, the capital of Thasos island, constitutes the first activity our Department undertakes in the area of Northern Greece. The University of Athens was invited in 2007 to participate in the research of the area north of Artemision bearing the code name THANAR (Thasos, Abords Nord de l'Artémision). At that point, near to the eastern limits of the modern village, the French School of Archaeology, in collaboration with the local Archaeological Service (formerly 18th EPCA and 12th EBA) excavates since 2004 an Early Byzantine urban villa with the participation of the Universities of Lille and Athens and the French CNRS.

According to the cooperation protocols, the participation of our Department consists in: i) the co-direction, study and publication of the excavation together with the representatives of the Ephorate of Antiquities of Kavala, the University of Charles-de-Gaulle – Lille 3 and the CNRS and ii) the study and publication of the Early Byzantine pottery found in the excavation.

In a multilingual and multicultural environment, our postgraduate students who have participated so far, had the opportunity to work and live together with colleagues coming from France, Belgium, Canada and Turkey, to experience unprecedented excavation and management of archaeological data methods and to know in depth the history, archaeology and traditional culture of the island.

The completion of the excavation of Early Byzantine layers in 2014 opens the way to the investigation of previous phases and makes it imperative for our team to accelerate the study and publication of the Early Byzantine pottery which will give answers to numerous questions about the last life phase of the villa (ca 575 – 620 AD).

**Το Πανεπιστήμιο Αθηνών στη Θάσο (2007-2014):
ένας απολογισμός**

Η συνδιεύθυνση μιας ανασκαφής στο Λιμένα, πρωτεύουσα της νήσου Θάσου, συνιστά την πρώτη δραστηριοποίηση του Τομέα μας στο χώρο της βόρειας Ελλάδας. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών κλήθηκε να συμμετάσχει το 2007 στην έρευνα της περιοχής βόρεια του Αρτεμισίου που φέρει την κωδική ονομασία THANAR (Thasos, Abords Nord de l'Artémision). Στο σημείο εκείνο, στα ανατολικά όρια του σύγχρονου οικισμού, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή σε συνεργασία με την τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων (πρώην ΙΗ' ΕΠΚΑ και 12^η ΕΒΑ) ανασκάπτει μια αστική έπαυλη πρωτοβυζαντινών χρόνων από το 2004 με τη συμμετοχή των Πανεπιστημίων Λιλ και Αθηνών και του CNRS Γαλλίας.

Σύμφωνα με τα πρωτόκολλα συνεργασίας, η συμμετοχή του Τομέα μας συνίσταται α) στη συνδιεύθυνση, μελέτη και δημοσίευση της ανασκαφής από κοινού με τους εκπροσώπους της Εφορείας Αρχαιοτήτων Καβάλας, του Πανεπιστημίου Charles-de-Gaulle Lille 3 και του CNRS και β) στην ευθύνη μελέτης και δημοσίευσης της πρωτοβυζαντινής κεραμικής που προέρχεται από την ανασκαφή αυτή.

Σε ένα πολύγλωσσο και πολυπολιτισμικό περιβάλλον, οι μεταπτυχιακοί σπουδαστές μας που έχουν συμμετάσχει ως τώρα είχαν την ευκαιρία να συνεργαστούν και να συμβιώσουν με συναδέλφους τους από τη Γαλλία, το Βέλγιο, τον Καναδά και την Τουρκία, να εξασκηθούν σε πρωτόγνωρες γι' αυτούς πρακτικές ανασκαφής και διαχείρισης ανασκαφικών δεδομένων και να γνωρίσουν σε βάθος την ιστορία, την αρχαιολογία και τον παραδοσιακό πολιτισμό του νησιού.

Η ολοκλήρωση της ανασκαφής των πρωτοβυζαντινών στρωμάτων το 2014 ανοίγει το δρόμο στη διερεύνηση των παλαιότερων εποχών στο χώρο και κάνει ταυτόχρονα επιτακτική την ανάγκη επίσπευσης από την πλευρά της ομάδας μας της μελέτης και δημοσίευσης της πρωτοβυζαντινής κεραμικής που θα δώσει απαντήσεις σε πλήθος ερωτημάτων σχετικά με την τελευταία φάση ζωής της έπαυλης δηλαδή, περίπου από το 575 έως το 620 μ.Χ.

DIMITRIS PLANTZOS

**How (local) societies remember:
Improvised archaeologies from the edge of modernity**

“Collective memory” makes human societies what they are, that is communities of people sharing a common sense of origin, genealogy, and historical trajectory; collectives sharing a common “memory” of the past, a common experience of the present, as well as common expectations for the future. Even though local communities are sometimes treated as undivided, integral ontologies, research suggests their internal divisions or even rifts between specific groups within them. Based on archaeological – ethnographic research at Argos Orestikon in the Kastoria region, this paper addresses the ways in which such subgroups, driven by their interest in the preservation of collective memory through local history and cultural heritage, construct improvised “archaeologies”: alternative, idiosyncratic, and more or less unorthodox, these approaches to the past and its material remains demonstrate personal history as an embodied and engendered endeavour and identity representation as a conscientious struggle. And this, at a time when collective subjects seem increasingly frustrated at the prospect of a postnationalist dystopia.

**Πώς οι (τοπικές) κοινωνίες θυμούνται:
Αυτοσχέδιες αρχαιολογίες από την άκρη της νεωτερικότητας**

Η «συλλογική μνήμη» καθιστά τις ανθρώπινες κοινωνίες αυτό που είναι, δηλαδή κοινότητες ανθρώπων βασισμένες σε μια συλλογική αίσθηση καταγωγής, γενεαλογίας, και ιστορικής διαδρομής: συλλογικότητες οι οποίες μοιράζονται μια κοινή «μνήμη» του παρελθόντος, κοινή εμπειρία του παρόντος, κοινή, τέλος, προσδοκία για το μέλλον. Αν και συνήθως οι τοπικές κοινωνίες αντιμετωπίζονται ως ενιαίες, συνεχείς οντότητες, η έρευνα αναδεικνύει τις επί μέρους διαιρέσεις τους ή ακόμη και τις ρήξεις μεταξύ συγκεκριμένων ομάδων μέσα σε αυτές. Βασισμένη σε αρχαιολογική – εθνογραφική έρευνα στο Άργος Ορεστικό του Νομού Καστοριάς, η παρούσα ανακοίνωση αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους μικρές ομάδες, κινούμενες από το ενδιαφέρον τους για την διατήρηση της συλλογικής μνήμης μέσα από την ιστορία και την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου τους, συγκροτούν αυτοσχέδιες «αρχαιολογίες»: εναλλακτικές, ιδιοσυγκρασιακές και λιγότερο ή περισσότερο ανορθόδοξες, οι συγκεκριμένες προσεγγίσεις προς το παρελθόν και τα υλικά του κατάλοιπα αναδεικνύουν τον ενσώματο και έμφυλο χαρακτήρα της προσωπικής ιστορίας και του αγώνα για ταυτοτική αναπαράσταση, την ίδια στιγμή που τα συλλογικά υποκείμενα δείχνουν να δυσφορούν στην προοπτική μιας μετα-εθνικιστικής δυστοπίας.

LEFTERIS PLATON

**Sacred Prostitution in Minoan Crete? Touching a topic under “taboo”
on the light of a new daring (?) interpretation
of some excavation finds from Zakros**

Sacred prostitution was for several years taboo in the study of the ancient Aegean and East Mediterranean peoples. Despite the fact that some ancient writers, Herodotus being the first, refer to it meticulously, there were several scholars who doubted its practices, at least in regard with the ancient Greek highly idealized civilization. It was only around the end of the 20th century, when R. Strong “dared” to reopen the question, re-interpreting the archaeological data from sites reported as places in which the sacred prostitution had taken place into a religious context.

Consequently, it is not strange that this topic was not included in the interests of the Prehistoric Aegean scholars, in spite of the fact that the relations between Cyprus –reported as one of the cradles of the sacred prostitution- and Crete and, later on, Mycenaean Greece, were close. The most extensive reference to this subject, regarding the field of the Minoan archaeology, is included in the notes, entitled as “Minoan-Mycenaean Religion”, given by Nikolaos Platon to his students in the Thessaloniki University. There, the question is cited for the first time, with a positive answer considered as a possible one, especially on the basis that the Paphian Aphrodite’s “Tri-partite Shrine” originates from Minoan Crete.

By chance, some years later the same scholar excavated in Zakros a building, the architecture and the finds of which could be connected with the question under discussion. It is interesting to mention that Platon, during the excavation, used to refer to it as “The House of the Ladies” probably implying that it could be identified with a kind of brothel.

The re-examination of the finds of the building, in combination with its unique for Zakros architectural form, re-opens the question, but certainly without offering a definitive, positive or negative, answer.

Ιερή πορνεία στη μινωική Κρήτη; αγγίζοντας ένα θέμα «ταμπού» υπό το φως μίας νέας, τολμηρής (;), ερμηνείας ανασκαφικών ευρημάτων από τη Ζάκρο

Η ιερή πορνεία αποτέλεσε για χρόνια ένα «θέμα ταμπού» στην έρευνα των αρχαίων πολιτισμών του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου. Παρόλο που αρχαίοι συγγραφείς, με πρώτο τον Ηρόδοτο, αναφέρονται διεξοδικά σε αυτήν, δεν ήταν λίγοι αυτοί που αμφισβήτησαν τις πρακτικές της, τουλάχιστον σε ό, τι αφορά τον, έμπλεο υψηλών ιδεωδών, αρχαιοελληνικό κόσμο. Μόλις στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, η P. Strong “τόλμησε” να επαναφέρει το ζήτημα, επανερμηνεύοντας αρχαιολογικά δεδομένα από θέσεις που αναφέρονται ως τόποι άσκησης της πορνείας σε θρησκευτικό πλαίσιο.

Συνεπώς, δεν είναι παράξενο που το θέμα δεν έχει απασχολήσει σχεδόν καθόλου τους ερευνητές του Προϊστορικού Αιγαίου, παρόλο που οι σχέσεις της Κύπρου -φερομένης ως μία από τις κοιτίδες της «ιερής» πορνείας,- με την Κρήτη και, αργότερα, με τη μυκηναϊκή Ελλάδα υπήρξαν στενές. Η διεξοδικότερη αναφορά στο ζήτημα, σε ό, τι αφορά στο χώρο της μινωικής αρχαιολογίας, εμπεριέχεται στις σημειώσεις του Ν. Πλάτωνος προς τους φοιτητές του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης με τίτλο «Κρητομυκηναϊκή Θρησκεία». Εκεί, τίθεται για πρώτη φορά το πρόβλημα ως ερώτημα, με μία θετική απάντηση να θεωρείται ως πιθανή, ιδιαίτερα στη βάση της αποδοχής της καταγωγής του «τριμερούς ιερού» της Παφίας Αφροδίτης από τη μινωική Κρήτη.

Η τύχη το έφερε ο ίδιος ερευνητής να ανασκάψει, λίγα χρόνια αργότερα στη Ζάκρο, ένα οικοδόμημα, του οποίου τόσο η αρχιτεκτονική όσο και τα ευρήματα θα μπορούσαν να συσχετισθούν με το ζήτημα. Είναι ενδιαφέρον ότι, κατά την ανασκαφή του οικοδομήματος, ο ίδιος το είχε χαρακτηρίσει ως «η Οικία των Κυριών», ίσως υπονοώντας ότι θα μπορούσε να ταυτίζεται με ένα είδος «οίκου ανοχής».

Η επανεξέταση των ευρημάτων του κτηρίου, σε συνδυασμό με τη, μοναδική για τη Ζάκρο, αρχιτεκτονική μορφή του, ξαναοίγει το ζήτημα, χωρίς βεβαίως να μπορεί και να δώσει οριστικές, θετικές ή αρνητικές, απαντήσεις.

**N. POLYCHRONAKOU-SGOURITSA, E. SALAVOURA[#],
V. VLACHODIMITROPOULOU[#]**

The research of the Mycenaean settlement at Lazarides on Aigina

The excavation at Lazarides on Aigina continued during 2013 and 2014 in the part of the settlement located on the plateau of the site, aiming at the understanding of its organization, the use of the several complexes formed there, the phases during the two centuries of its life and the constructional characteristics that supported special needs and indicated extraordinary skills of the local masons.

The research regarding the relations between Kolonna and Lazarides is one of the main goals of the study and is based, principally, on the petrographic analyses of samples from all the categories of the pottery whose results are still pending.

**Ν. ΠΟΛΥΧΡΟΝΑΚΟΥ-ΣΓΟΥΡΙΤΣΑ, Ε. ΣΑΛΛΑΒΟΥΡΑ#,
Β. ΒΛΑΧΟΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ#**

Η έρευνα στον Μυκηναϊκό οικισμό στους Λαζάρηδες Αίγινας

Κατά τη διετία 2013 και 2014 η έρευνα στη θέση Λαζάρηδες της Αίγινας συνεχίστηκε στο τμήμα του οικισμού που βρίσκεται στο πλάτωμα της περιοχής, με στόχο την κατανόηση της διάρθρωσής του , με την αποκάλυψη επί πλέον δωματίων , της λειτουργίας των επί μέρους συγκροτημάτων που φαίνεται ότι δημιουργούνται εκεί , των φάσεων που διαπιστώνονται κατά τους δυο περίπου αιώνες της ζωής του καθώς και κατασκευαστικών στοιχείων , τα οποία φαίνεται ότι εξυπηρετούσαν ειδικές ανάγκες και αποκαλύπτουν ιδιαίτερες δεξιότητες των τοπικών τεκτόνων.

Η συνδυαστική διερεύνηση των σχέσεων με τον οικισμό της Κολώνας στα δυτικά του νησιού αποτελεί βασικό ζητούμενο της έρευνας και στηρίζεται, μεταξύ άλλων, στα αποτελέσματα της πετρογραφικής εξέτασης δειγμάτων της κεραμικής που προέρχονται από όλες τις ομάδες των αγγείων, και αναμένονται.

E. SIMANTONI - BOURNIA

The ancient theatre of Karthaia on Keos. Dating Issues

A major part of the project for the “conservation and presentation of the ancient city of Karthaia” on Keos consists of the thorough excavation and conservation of the ancient theatre. Most of the construction has been revealed, along with a large part of the Roman baths adjacent to its south-east side. The theater of Karthaia has fifteen rows of seats divided by three stairways into four segments (*kerkides*); the rows of seats of the *koilon* rest on a weak understructure of small stones.

Wherever excavation was possible beneath the understructure of the seats, a stratum of light red earth was revealed, its thickness ranging between 8 to more than 100 cm. The red earth is thin in texture and contains small pebbles and numerous sherds dating from Prehistoric to Late Classical times. The nature of the pottery and its distribution within this stratum forces us to consider it as debris from some earlier structure in the vicinity of the theater, transported and laid over the slope to level irregularities. More than half of the pottery revealed in the red layer is Middle Cycladic; the other half dates to the historical period and is composed almost solely of fine ware, mostly of open shapes. The vast majority of this pottery was imported from Attica while Corinthian imports are numerous in the 6th until the early 5th centuries BC. The latest sherds contained in the red stratum provide a *terminus ante quem* for the construction of the theater, which can now be fixed before the mid-4th century BC.

E. ΣΗΜΑΝΤΩΝΗ- ΜΠΙΟΥΡΝΙΑ

Το αρχαίο θέατρο της Καρθαίας στην Κέα. Ζητήματα χρονολόγησης

Σημαντικό μέρος του προγράμματος για την συντήρηση και ανάδειξη της Καρθαίας στην Κέα καταλαμβάνει η συστηματική ανασκαφή και η συντήρηση του αρχαίου θεάτρου της πόλης. Έχει αποκαλυφθεί το μεγαλύτερο μέρος του οικοδομήματος, καθώς και μεγάλο τμήμα Ρωμαϊκών λουτρικών εγκαταστάσεων που εφάπτονται στη νοτιοανατολική πλευρά του. Το θέατρο της Καρθαίας διαθέτει δεκαπέντε σειρές εδωλίων που χωρίζονται από τρεις κλίμακες σε τέσσερις κερκίδες. Τα εδώλια βάνουν επί ασθενούς θεμελίου κατασκευασμένου από μικρές ακανόνιστες πέτρες.

Οπουδήποτε η ανασκαφή μπόρεσε να προχωρήσει κάτω από τη θεμελίωση των εδωλίων, αποκαλύφθηκε ένα στρώμα ανοιχτού κόκκινου χρώματος με πάχος κυμαινόμενο μεταξύ 0.08μ. έως και περισσότερο από 1,00μ. Το ανοιχτοκόκκινο χρώμα έχει λεπτή υφή, περιέχει μικρές πέτρες και άφθονη κεραμική, το χρονολογικό εύρος της οποίας εκτείνεται από τους Προϊστορικούς μέχρι τους Ύστερους Κλασικούς χρόνους.

Το είδος και η κατανομή της κεραμικής μας αναγκάζει να θεωρήσουμε το στρώμα για το οποίο γίνεται λόγος, ως προϊόν απόρριψης από κάποια παλαιότερη κατασκευή στην άμεση γειτονία του θεάτρου, που μεταφέρθηκε και στρώθηκε στην πλαγιά για να εξαλείψει τις ανωμαλίες της πριν την κατασκευή του. Περισσότερα από τα μισά όστρακα που περιείχε το στρώμα είναι Μεσοκυκλαδικά. Τα άλλα μισά χρονολογούνται στους ιστορικούς χρόνους και προέρχονται σχεδόν αποκλειστικά από λεπτά, κυρίως ανοικτά, σχήματα. Το μεγαλύτερο μέρος της κεραμικής αυτής έχει εισαχθεί από την Αττική, ενώ οι κορινθιακές εισαγωγές είναι πολυάριθμες κατά τον 6^ο και μέχρι τον πρώιμο 5^ο αι. π.Χ. Τα νεώτερα όστρακα που περιέχονται στο κόκκινο στρώμα παρέχουν ένα *terminus ante quem* για την κατασκευή του θεάτρου, η οποία μπορεί τώρα να προσδιοριστεί με ασφάλεια λίγο πριν τα μέσα του 4^{ου} αι. π.Χ.

VASSILIKI SKARAKI*

The Seals from the Sanctuary of Artemis at Brauron

During the excavations conducted in the 1950s by J. Papadimitriou, the buildings of the Artemis' sanctuary at Brauron were brought to light as well as a great amount of dedications that first demonstrated its great wealth, on the other hand enlightened aspects of the cult activity and confirmed its important position between the sanctuaries of Attica with a prominent role in Athenian affairs too. A lot of sealstones were found, dated from the 8th to the 6th cent. B.C., which were of local and eastern production, imported probably via Cyprus. Their typology provides important information about their production centers in the Cyclades, the Peloponnese, Eastern Greece and for the first time in Attica, as well as the East, while their iconography respectively reflects cult elements and at the same time the establishment of this place as a par excellence sanctuary for the goddess of nature and fertility. Most of them were found in the area of the Sacred Spring beneath the NW corner of the retaining wall of the Temple of Artemis, where the nucleus of the cult is located. Their study will contribute decisively to the research for the cult activity during the earlier and more determinant period for the subsequent evolution of the sanctuary, which is directly connected with the action of the tyrant Pisistratus, who came from Brauron.

Οι σφραγιδόλιθοι από το ιερό της Άρτεμης στη Βραυρώνα

Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών, που διενεργήθηκαν τη δεκαετία του 1950 από τον Ι. Παπαδημητρίου, ήρθαν στο φως τα οικοδομήματα του ιερού της Άρτεμης Βραυρωνίας αλλά και πληθώρα αφιερωμάτων που κατέδειξαν αφενός τον μεγάλο πλούτο του αφετέρου φώτισαν πτυχές της λατρείας και επιβεβαίωσαν την σημαντική του θέση ανάμεσα στα ιερά της Αττικής με εξέχοντα ρόλο και στα αθηναϊκά δρώμενα. Μεταξύ των αναθημάτων περιλαμβάνεται πλήθος σφραγιδολίθων, που χρονολογούνται από τον 8^ο έως τον 6^ο αι. π.Χ., εγχώριας κατασκευής αλλά και ανατολικής, εισηγμένοι πιθανότατα μέσω Κύπρου. Η τυπολογία τους παρέχει σημαντικά στοιχεία για τα κέντρα παραγωγής τους στις Κυκλάδες, την Πελοπόννησο, την Ανατολική Ελλάδα και για πρώτη φορά για την Αττική, καθώς και για τις επαφές με την Ανατολή, ενώ η εικονογραφία τους αντίστοιχα αναδεικνύει στοιχεία της λατρείας και την καθιέρωση του χώρου ως κατ' εξοχήν ιερού της θεάς της φύσης και της γονιμότητας. Στην πλειονότητά τους βρέθηκαν στην περιοχή της Ιεράς Πηγής, κάτω από τη ΒΔ γωνία του αναλήμματος του ναού της Αρτέμιδος, στην περιοχή που εντοπίζεται ο πυρήνας της λατρείας. Η μελέτη τους θα συμβάλει καθοριστικά στην διερεύνηση της λατρευτικής δραστηριότητας κατά την πρώιμη και καθοριστική, για την μετέπειτα εξέλιξή του, περίοδο λειτουργίας του ιερού, η οποία συνδέεται άμεσα και με τη δράση του τύραννου Πεισίστρατου, ο οποίος καταγόταν από τη Βραυρώνα.

Bronze Age lithic assemblages from Attica : a case-study from Merenta

The Archaeological rescue excavations taking place at Mesogia of Attica for the last twenty years have brought to light important, new Early Bronze Age sites (Merenta, Labrica) and have added new information to our knowledge about the existing ones (Koropi, Ag. Kosmas). The discovery of plentiful lithic assemblages in most of the Bronze Age sites, mainly of obsidian and chert, has aroused the interest of scholars about the role held by Attica in several wide exchange networks, especially those including the Cyclades and the mainland of Greece.

This communication presents the stone industries of Early Bronze Age from Attica which are being studied as part of my doctoral dissertation. We will mainly present the case of Merenda, a site where a workshop for the production of stone tools has been found.

The methodology used examines the stone industries by studying the raw materials, the technology and the typology of tools. The analytical method of my study is based on the reconstitution of the reduction sequence (*chaîne opératoire*), assigns each object to its technical framework, and studies the technical procedures of the production of stone tools.

The problematic I have set as a key feature of the research focuses on the "contextual" approach, which integrates data from the study of stone tools in their context of meaning, at the same time defending the character of modern prehistoric archeology that allows multiple readings of the material culture.

**Λιθοτεχνίες της Πρώιμης εποχής του Χαλκού από την Αττική :
η περίπτωση της Μερέντας**

Οι σωστικές ανασκαφές που γίνονται στα Μεσόγεια της Αττικής τα τελευταία είκοσι χρόνια έχουν φέρει στο φως σημαντικές νέες θέσεις της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού (Μερέντα, Λαμπρικά) και έχουν πλουτίσει τις γνώσεις μας για τις ήδη υπάρχουσες (Κορωπί, Άγιος Κοσμάς). Η εύρεση στις περισσότερες θέσεις της Εποχής του Χαλκού πλούσιων λιθοτεχνιών λαξευμένου λίθου, κυρίως από οψιανό και πυριτόλιθο έχει κινήσει το ενδιαφέρον των μελετητών σχετικά με το ρόλο που κατείχε η Αττική σε ευρεία δίκτυα ανταλλαγών, κυρίως με τις Κυκλάδες αλλά και την ηπειρωτική Ελλάδα.

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται οι λιθοτεχνίες της ΠΕΧ από την Αττική, που γίνονται αντικείμενο μελέτης στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής. Κυρίως θα αναπτυχθεί η περίπτωση της Μερέντας, στην οποία έχει βρεθεί εραστήριο παραγωγής λίθινων εργαλείων.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιώ προσεγγίζει τις λιθοτεχνίες μέσα από τη μελέτη των πρώτων υλών, της τεχνολογίας και της τυπολογίας των εργαλείων. Η αναλυτική μέθοδος της μελέτης μου βασίζεται στην ανασύσταση της εγχειρηματικής αλυσίδας παραγωγής, τοποθετεί κάθε αντικείμενο σε ένα τεχνικό πλαίσιο κατασκευής και μελετά τις τεχνικές διαδικασίες κατασκευής των εργαλείων.

Η προβληματική που έχω θέσει ως κύριο άξονα της έρευνας εστιάζει στη «συγκειμενική» προσέγγιση, που εντάσσει τα δεδομένα από τη μελέτη των λίθινων εργαλείων στα νοηματικά τους πλαίσια, υπερασπίζεται όμως ταυτόχρονα τον χαρακτήρα της σύγχρονης προϊστορικής αρχαιολογίας που επιτρέπει πολλαπλές αναγνώσεις του υλικού πολιτισμού.

**Liver regeneration in ancient Greek medicine:
A review of testimonies and iconography**

The liver occupies a central place in vertebrate physiology, mediating functions that range from protein biosynthesis and digestive enzyme release, to food detoxification and metabolic regulation, and also acting as a first-line defense against noxious agents entering the body through the bloodstream. These key functions along with its large size, prominent position in the abdomen and extensive blood supply ascribe to the liver vital properties as a ‘source of life’ second only to the heart. It should also be noted that the liver is indispensable for life and the only feasible way of restoring its function relies exclusively on organ transplantation. The liver is among only a few organs in the adult body of mammals that have retained the capacity to regenerate in response to various insults. Its prominent regenerative response can lead to effective restoration of the mass of the remnant tissue even in cases where 70-80% of the organ has been damaged. However, liver regeneration does not reflect a true regenerative response involving differentiation and active morphogenesis, but rather a hyperplastic response that leads to organ restoration through proliferation of remaining hepatocytes.

Prometheus, son of a titan or a titan himself, was condemned by Zeus to remain bound on mount Caucasus, in the distant East, while an eagle fed on his liver every night; the next morning his liver had regenerated. Liver regeneration is also implied in the myth of Tityos: being a giant himself, he was incarcerated in the Tartars while two vultures ate his liver incessantly.

By means of testimonies (there are more than 4.800 references of ancient and byzantine writers to liver) and iconography, this review evaluates whether this vital feature of physiology regarding an internal (not visible to the eye) organ had been described in ancient medicine, or the mythic references to liver regeneration have a mere symbolic content – or even if both apply.

**Η ηπατική αναγέννηση στην αρχαία ιατρική:
η μαρτυρία των γραμματειακών πηγών και της εικονογραφίας**

Το ήπαρ, ζωτικό όργανο των σπονδυλωτών, με ευρύ φάσμα λειτουργιών (από τη σύνθεση πρωτεϊνών και την παραγωγή βιοχημικών ουσιών απαραίτητων για την πέψη των τροφών ως την άμυνα, την αποτοξίνωση και τον μεταβολισμό), είναι το μεγαλύτερο (άρα το καλύτερα διακριτό) όργανο της κοιλιακής χώρας, κατέχοντας μάλιστα κεντρική θέση σε αυτήν. Είναι επίσης το όργανο με την μεγαλύτερη αιμάτωση, συνιστώντας κατά κάποιον τρόπο μια δεύτερη πηγή ζωής μαζί με την καρδιά. Σημειωτέον, ότι μέχρι στιγμής δεν έχει ανευρεθεί τρόπος αναπλήρωσης των λειτουργιών του παρά μόνον μέσω μεταμόσχευσης. Είναι δε ένα από τα λίγα εσωτερικά όργανα με την ικανότητα φυσικής αναγέννησης εναπομείναντος ιστού –αρκεί μόνο το 25% του ηπατικού ιστού, για να αναγεννηθεί πλήρως. Εντούτοις, αυτή δεν αποτελεί αληθή αναγέννηση αλλά μάλλον μια αντισταθμιστική απόκριση (δηλαδή απλή αύξηση της μάζας του οργάνου), που σημαίνει ότι οι λοβοί που έχουν αφαιρεθεί δεν επαναδιαφοροποιούνται, αλλά τα ηπατοκύτταρα απλώς πολλαπλασιάζονται. Με λίγα λόγια, η αναγέννηση του ήπατος αφορά την αποκατάσταση της λειτουργίας του και όχι της φυσιολογικής του δομής.

Ο Προμηθέας, γιος τιτάνα ή τιτάνας ο ίδιος, καταδικάστηκε από τον Δία να παραμένει δεμένος στον Καύκασο, στην μακρινή Ανατολή, ενώ ένας αετός κάθε βράδυ έτρωγε το συκώτι του· το επόμενο πρωί αυτό είχε αναγεννηθεί. Η ηπατική αναγέννηση υπονοείται και στον μύθο του Τιτυού: γίγαντας εκείνος, καταδικάστηκε στα Τάρταρα και δύο γύπες έτρωγαν το συκώτι του ακατάπαυστα.

Με τη βοήθεια γραμματειακών πηγών (υπάρχουν περισσότερες από 4.800 αναφορές αρχαίων και βυζαντινών συγγραφέων στο ήπαρ) και της εικονογραφίας, επιχειρείται να αξιολογηθεί κατά πόσο ήταν γνωστό αυτό το χαρακτηριστικό της φυσιολογίας των σπονδυλωτών, και μάλιστα σε μη ορατό εξωτερικά όργανο, στην αρχαία ιατρική ή οι αναφορές στην ηπατική αναγέννηση στον μύθο έχουν αποκλειστικά συμβολικό περιεχόμενο – ή ακόμη και τα δύο.

KATERINA TZAVELOPOULOU#

**Ancient Pottery from the 'Diogeneion Gymnasium' in Athens (2009-2014):
Preliminary Remarks and Overall Assessment**

This paper presents the preliminary remarks that are resulted from the systematic study of the Ancient Pottery finds, brought to light by the excavations of the period 2009-2014 at the "Diogeneion Gymnasium" in Athens. These remarks will be added to the first observations on the pottery from the excavations made in 2002-2008, which were presented at the Seventh Symposium of these Department in 2009.

The material is fragmented and it comprises fragments of vases, which are rarely welded together. The vases are of different shapes and sizes and according to the clay, the shapes, the glaze and the decoration are made in Athenian workshops from the Classical to the Roman period.

A significant group of the material at the "Diogeneion Gymnasium" is the miniatures. There are also interesting fragments of lamps, which are largely dated at the times of Late Antiquity.

Despite the intense stratigraphic disturbance and the fragmentary character of the material, the comprehensive study of the pottery illustrates issues related to the sequential use of the area.

Η κεραμική της Αρχαιότητας από το «Διογενείο Γυμνάσιο» στην Αθήνα (2009-2014): Προκαταρκτικές παρατηρήσεις και συνολική αποτίμηση

Στην παρούσα ανακοίνωση παρουσιάζονται οι προκαταρκτικές παρατηρήσεις από τη συστηματική μελέτη της κεραμικής της Αρχαιότητας, που έφεραν στο φως οι ανασκαφικές εργασίες της περιόδου 2009-2014 στο χώρο του «Διογενείου Γυμνασίου» στην Αθήνα. Οι παρατηρήσεις αυτές έρχονται να προστεθούν στα πρώτα πορίσματα για την κεραμική της ανασκαφικής περιόδου 2002-2008, που είχαν παρουσιαστεί στο έβδομο Επιστημονικό Συμπόσιο του Τομέα το 2009.

Το υλικό είναι αποσπασματικό και αποτελείται κυρίως από θραύσματα αγγείων που σπάνια συγκολλώνται. Παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία στις κατηγορίες και στους τύπους των αγγείων, τα οποία σύμφωνα με τον πηλό, τα σχήματα, το γάνωμα και τη διακόσμηση κατασκευάστηκαν στα αθηναϊκά εργαστήρια και καλύπτουν ευρύ χρονολογικό πλαίσιο κυρίως από τους κλασικούς έως τους ρωμαϊκούς χρόνους.

Σημαντική ομάδα της κεραμικής του «Διογενείου Γυμνασίου» αποτελούν τα τμήματα από μικκύλα αγγεία. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν τα θραύσματα των ανάγλυφων λύχνων, τα οποία σε μεγάλο ποσοστό χρονολογούνται στους χρόνους της ύστερης αρχαιότητας.

Παρά την έντονη διατάραξη των στρωμάτων και τη θραυσματική διατήρηση των ευρημάτων η ολοκλήρωση της μελέτης της κεραμικής διευκρινίζει προβλήματα σχετικά με τη διαδοχική χρήση του χώρου.

SOFIA FRAGOULOPOULOU*

"City museums"

The program of educational reforms of Venizelos government, in the years between the two world wars, although it has been discussed in current literature, one aspect of it has not been sufficiently addressed. The attempt to create a new cultural institution called "City museums" was an initiative of the Minister of Education and Religion, George Papandreou. These local museums as "temples of progress [...] they will improve the life in the provinces and they will civilize the whole greek society as well" according to the rapporteur of the draft law, which was delivered to the Greek Parliament on 03.11.1931.

We will try to investigate a series of questions; what dictated this new cultural institution? Which local museums were going to be included and which new were going to be founded? What kind of museums were these going to be and how would they contribute to the (re) production of the collective memory of their cities? To what extent was this cultural reform part of a broader political design for decentralized administration? Were city museums connected with the current economic policy, in the framework of the (tourist) use of the material remains of the past? Finally, did the "City museums" ever existed as their instigator envisioned them?

Περί «Μουσείων Πόλεων»

Η παρούσα ανακοίνωση ασχολείται με μια πτυχή του προγράμματος των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων της βενιζελικής διακυβέρνησης στα χρόνια του μεσοπολέμου που δεν έχει συζητηθεί επαρκώς στη βιβλιογραφία: την απόπειρα δημιουργίας ενός νέου πολιτισμικού θεσμού με την ονομασία «Μουσεία Πόλεων». Πρόκειται για μια πρωτοβουλία του τότε Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Γεώργιου Παπανδρέου. Τα τοπικά αυτά μουσεία ως «ναοί της προόδου [...] και τον βίον των επαρχιών θα καταστήσουν ανώτερον και πνευματικώτερον και την όλην Ελληνικήν κοινωνίαν θα προαγάγουν εις ευγένειαν και πολιτισμόν», σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του σχεδίου Νόμου, η οποία εκφωνήθηκε στο ελληνικό κοινοβούλιο στις 11-3-1931.

Θα γίνει απόπειρα διερεύνησης μιας σειράς από ερωτήματα. Ειδικότερα, ποιο είναι το ιστορικό συγκείμενο που υπαγορεύει τον νέο αυτό πολιτισμικό θεσμό; Ποια τοπικά μουσεία προβλέπεται να υπαχθούν σε αυτόν και ποια νέα δημιουργούνται; Σε τι θα συνίστανται και με ποιόν τρόπο θα συμβάλλουν στην (ανα) παραγωγή της συλλογικής μνήμης των πόλεων; Σε ποιόν βαθμό η συγκεκριμένη πολιτισμική μεταρρύθμιση εντάσσεται σε ένα συνολικότερο πολιτικό σχεδιασμό για αποκεντρωμένη διοίκηση; Συνδέονται τα μουσεία πόλεων με την τρέχουσα οικονομική πολιτική, η οποία ακολουθείται στο πλαίσιο και της (τουριστικής) αξιοποίησης των καταλοίπων του ιστορικού παρελθόντος; Εν τέλει, λειτούργησαν τα «Μουσεία Πόλεων»;

KATIA CHANDRA*

A controversial bust for Domenikos Theotokopoulos

In May 1930 the sculptor Phocion Roque (1891-1945) presents in his first solo exhibition in Athens, at Stratigopoulou gallery, his work *Theotokopoulos*. This is the bust of the painter Domenikos Theotokopoulos sold in bronze and marble. After fourteen years, in 1944, the sculptor Nikos Sofialakis (1914-2002) creates a marble bust of Domenikos Theotokopoulos which is set in the square El Greco, Heraklion Crete. The resemblance between the two busts is amazing! Having assumed that during the years Nikos Sofialakis attends the School of Fine Arts, knows Phocion Roque —curator in the Athens School of Fine Arts at that time— and becomes his student, the study is presented through the personal files of both sculptors from the press of each period, in order to investigate the authorship of the concept of the bust.

Μια διαφιλονικούμενη προτομή για τον Δομήνικο Θεοτοκόπουλο

Τον Μάιο του 1930 ο γλύπτης Φωκίων Ρωκ (1891-1945) παρουσιάζει στην πρώτη ατομική του έκθεση στην Αθήνα, στην γκαλερί Στρατηγοπούλου, το έργο του *Θεοτοκόπουλος*. Πρόκειται για την προτομή του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου που πωλούνταν σε χαλκό και μάρμαρο. Ύστερα από δεκατέσσερα χρόνια, το 1944, ο γλύπτης Νίκος Σοφιαλάκης (1914-2002) δημιουργεί σε μάρμαρο την προτομή του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου, που στήνεται στην πλατεία Δομήνικου Θεοτοκόπουλου στο Ηράκλειο της Κρήτης. Οι δύο προτομές μοιάζουν εκπληκτικά! Έχοντας ως δεδομένο πως τα χρόνια που ο Νίκος Σοφιαλάκης φοιτά στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών γνωρίζει τον Φωκίωνα Ρωκ —τότε έφορο στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών— και γίνεται μαθητής του, παρουσιάζεται η μελέτη, μέσα από τα προσωπικά αρχεία των δύο γλυπτών και του τύπου της εκάστοτε εποχής, με στόχο να διερευνηθεί η πατρότητα της σύλληψης της ιδέας της προτομής.

**Διδάκτορες, υποψήφιοι/ες διδάκτορες, μεταπτυχιακοί φοιτητές/ήτριες,
διδάσκοντες και διδάσκουσες-σύμβουλοι**

Ι. Ασημακοπούλου	Ε. Μαυρομιχάλη
Β. Π. Κλώτσα	Μ. Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου
Ν. Μεγαλομμάτη	Μ. Κωνσταντουδάκη-Κιτρομηλίδου
Κ. Ντακόλια	Δ. Παυλόπουλος
Μ. Πετράκης	Λ. Παλαιοκρασσά-Κόπιτσα
Β. Σκαράκη	Δ. Πλάντζος
Ι. Σπηλιωτακοπούλου	Γ. Κουρτέση-Φιλιππάκη
Σ. Φραγκοπούλου	Δ. Πλάντζος
Κ. Χανδρά	Δ. Παυλόπουλος

Ομότ. Καθηγητές ή άλλα αποχωρήσαντα μέλη ΔΕΠ πρόεδροι συνεδριών

Ν. Γκιολές, Ε. Δεληγιάννη-Δωρή, Ν. Ζίας, Γ. Κοκκορού-Αλευρά, Κ. Κούρου, Α. Λαιμού,
Β.Κ. Λαμπρινουδάκης, Ε. Παπουτσάκη-Σερμπέτη, Ε. Σημαντώνη-Μπουρνιά

Πρόεδροι συνεδριών προσκεκλημένοι

Όλγα Μεντζαφού, Επίτιμη Διευθύντρια Συλλογών και Μουσειολογικού
Προγραμματισμού, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείου Αλεξάνδρου Σούτζου
Τέτη Χατζηνικολάου, Πρόεδρος του Ελληνικού Τμήματος του Διεθνούς Συμβουλίου
Μουσείων (ICOM)

Συνεργάτες και συνεργάτιδες μελών του Τομέα

Β. Βλαχοδημητροπούλου	Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα
Χ. Γιαρλέλης	Γ. Βαβουρανάκης
Σ. Λεκάκης	Ε. Πέππα-Παπαϊωάννου
Φ. Μαυρίδης	Λ. Καραλή
Ν. Μεγαλομμάτη	Ε. Πέππα-Παπαϊωάννου
Ν. Μιχαηλίδης	Γ. Βαβουρανάκης
Β. Νικολόπουλος	Σ. Κατάκης
Ε. Σαλαβούρα	Ν. Πολυχρονάκου-Σγουρίτσα
Κ. Τζαβελοπούλου	Ε. Πέππα-Παπαϊωάννου
Π. Τριανταφυλλόπουλος	Ε. Πέππα-Παπαϊωάννου

Ε.ΔΙ.Π. Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης

Α. Σ. Σφυρόερα, Δρ. Αρχαιολογίας

Τυπώθηκε στο ΕΚΠΑ
Σταδίου 5, 105 62 Αθήνα
Τηλ. 210 36.89.374-5, 210 36.89.391
Fax. 210 36.89.357